SÜLEYMAN PENÂHÎ'NİN NASİHATNAMESİ

Bilge Kaya YİĞİT[1]
Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı
e-posta: kaya_b@ibu.edu.tr

ÖZET

Türk Edebiyatında nasihatname türünde yazılmış eserlerin oranı oldukça fazladır. Bu eserlerin bir kısmı doğrudan doğruya öğüt vermek, insanları doğru yola sevketmek, bilgilendirmek için yazılmıştır. Süleyman Penâhî de eserini insanlara dini, ahlaki konularda öğüt vermek amacıyla yazmıştır. Kendi ifadesine göre Penâhî, Miftahü'l-cenne (Cennetin Anahtarı) isimli mensur eseri görmüş ve insanlara faydalı olmak, onları mutlu etmek amacıyla nazım olarak yazdığını dile getirmiştir. Bu çalışmada Türk edebiyatında daha önce incelenmemiş olan bu eserin muhtevası günümüz okuyucusuna tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Nasihatname, Penâhî

ABSTRACT

The ratio of the Turkish literary works written in Nasihatname types is quite high. Some of these works was written directly to advice, to inform to the people. Süleyman Penâhî has also written his literary work to give advice on ethical and religious issues for people. According to his Penâhî's statement,he saw the literary work which is called 'Miftahü'l-cenne' (The Key of Paradise) after then he wrote his verse to be useful for people and in order to make them happy. In this work, Süleyman Penahi's literary work that has not been investigated before was introduced to the readers.

Key Words : Turkish Classical Literature, Nasihatname, Penahi

[1] Yrd. Doç. Dr.,

Pendname, insanlara nasihat vermek amacıyla yazılmış olan eserlerin genel adıdır. Arapçadaki karşılığı nasihatnamedir. Türk Edebiyatında nasihat veren tarzdaki eserler, yazılı edebiyatımızın ilk örneklerinden olup Göktürkler döneminden kalan Orhun âbidelerinden beri mevcuttur. Göktürk Devleti hükümdarı Bilge Kağan Türk boylarının birlik içinde yaşamaları, küçüğün büyüğünü, oğulun atasını sayması, düşman devletlere karşı tedbirli ve dikkatli olmak gerektiği, ayrılıp parçalanmanın yok olmak, birlik ve beraberliğin güç ve kuvvet olduğu gibi hususlarda Türk milletine öğüt vermektedir. Türklerin Müslümanlığı kabulünden sonra yazılan eserlerde de İslamiyetin insanlara tavsiye ettiği gibi iyi ve örnek insan olma yolunda kaleme alınmış pek çok eser bulunmaktadır. İslamî dönem ilk eserlerden olan Kutadgu Bilig temelde devlet adamlarına iyi bir yönetici olmanın inceliklerini anlatmak amacıyla yazılsa da bütün insanlara toplum hayatında nasıl yaşaması gerektiği, toplumda örnek insan olmaları hususunda öğütler vermektedir. Bunun yanında Ahmet Yesevî, Mevlânâ, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Âşık Paşa vd. şair ve yazarlarımızın eserlerinde de temelde İslamiyetin tavsiye ettiği hayat tarzına uygun nasihatlere yer verilmiştir. Edebiyatımızda ayrıca 'pend-name' dediğimiz türü oluşturan tamamıyla nasihatlere yer veren manzum veya mensur eserler yazılmıştır. Bunların konuları dini, tasavvufi ve ahlaki ağırlıklıdır(Canım 2010:181). İranlı şair Feridüddin Attar'ın Pendnamesi ise tamamıyla dinî, tasavvufî, ahlakî nasihatlere yer vermiştir. Edebiyatımızda bu tarzda yazılmış nasihatnamelerin öncüsü olmuştur.

Makalede incelemeyi düşündüğümüz Süleyman Penâhî'nin 'Nasihatname'si dinî ve ahlakî ağırlıklı nasihatnamedir. Bu nasihatname hakkında Âmil Çelebioğlu tarafından, Millî Kütüphane'de Vasfi Mahir bağışı, XIV. yüzyıl ürünü, şairinin Süleyman adlı birisi olduğu, baş tarafının eksik olduğu, Fâilâtün Fâilâtün Fâilün ve Mefâîlün Mefâîlün Feûlün vezniyle yazıldığı, içinde farklı vezinle Penâhî adlı bir şaire ait manzume bulunduğu, eserde Miftâhü'l-cenne adlı bir kitaptan nazma çekildiği bilgisinin bulunduğu, eserin faziletnâmeler türünden dini talimi bir eser olduğu ve muhtevası konusunda genel bilgi verilmiştir(2010: 94). Eser hakkında bilgi veren diğer kaynaklar da, Âmil Çelebioğlu'nu referans göstererek bu bilgilerden faydalanmışlardır. Biz de tek nüshasını Millî Kütüphane'de tespit ettiğimiz ayrıntılı olarak incelenmemiş bu eser üzerinde çalışmaya ve eseri günümüz harflerine aktarmaya karar verdik.

Eseri incelemeye başlamadan önce 'Nasihatname şairi' Süleyman Penâhî'nin hayatı hakkındaki bilgilere değinecek olursak yukarıda Âmil Çelebioğlu'nun, Süleyman (Penâhî)'nin XIV. yüzyıl şairi olabileceğine dair görüşünden başka bilgiye rastlamadık. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesinde Penâhî mahlaslı üç şairden bahsedilmiştir. Bunlardan biri Rumelili olup doğum ve ölüm tarihi bilinmemektedir(Aksoyak 2015). Diğer Penâhî, XVI. yüzyılda yaşamış olup Konya'da doğmuştur. Asıl adı Mustafa'dır. Sultan Mehmed Camii'nde Kütüphane Müdürlüğü ve Konya Mevlevihanesi'nde mesnevihanlık ve şeyhlik yapmıştır. 973/1563 tarihinde vefat etmiştir(Açık Önkaş 2014). Üçüncü Penâhî ise aslen Tebrizlidir. Yavuz Sultan Selim zamanında İstanbul'a gelmiştir. Kanuni devrinde saraya nakkaşbaşı olmuştur. Resim sanatında şiir alanından daha meşhur olmuştur. Ahdî ve Âşık Paşa resim alanında çok kabiliyetli olduğunu bildirmektedir(Solmaz 2005:234), (Kılıç 2010:428). Edirneli Nazmî'nin Mecma'u'n-nezâiri'nde iki, Pervâne Bey Mecmuasında beş adet şiiri yer almaktadır(Köksal 2013).

Darende Tarihi isimli eserin 'Darendeli Halk Şairleri' bölümünde ve Darende Şairleri Antolojisi isimli eserde Penâhî mahlaslı 1847 yılında dünyaya geldiği söylenen bir şairden de

bahsedilmektedir. Bu eserlerde verilen bilgilere göre asıl adı Mustafa Müslim olan Penâhî'nin dedesi Feryâdî, babası Salih Nihânî'dir. Şeyh Hamid'in evladına meşrut mukattaa işlerini takip amacıyla 1302/1884-1885 yılında İstanbul'a gelmiştir. Soyadı kanunundan sonra Ocak soyadını alan şair 1942 yılında doksan beş yaşında İstanbul'da vefat etmiştir. Hece ve aruz veniyle yazdığı şirlerinde sade söyleyişleri bulunmakla birlikte halk şiirlerinde rastlanmayan kelime ve tamlamalara da yer vermiştir. Darende'de öğretmen Muhittin Bey'le, Osman Hulusi Ateş'in bildirdiğine göre yayınlanmamış olan şiirleri Darende Gökyar mahallesinden Mehmet Ali Ateş'tedir(Ulu 1950: 66, Akgündüz vd. 2002: 867).

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ndeki 28 Z 1300/30 Ekim 1883 tarihli belgede[2] Müslim Mustafa Penâhî'nin Şeyh Salih Efendi'nin oğlu olduğu ve Mehmed Ali adlı kardeşinin olduğunu; 21 B 1324/10 Eylül 1906 tarihli belgede[3] Müslim Mustafa Penâhî'nin Darende Hacılar Şeyhli Mahallesi'nde Şeyh Hâmid-i Velî Dergâhı seccade-nişini Emine Hatun Camii hatibi olduğunu, oğlu Hasan Rıza Efendi'yi yerine vekil tayin ettiğini; 24 B 1342/ 2 Mart 1924 tarihli belgede[4] Şeyh Müslim Penâhî Efendi'nin Atik Valide Sultan vakfında hissesi olduğunu ve hissesiyle iligili talepleri bulunduğunu öğrenmekteyiz. Makalemizin konusu olan incelemiş olduğumuz Süleyman Penâhî'nin eserinde vezin problemi olması hatta bazı bölümlerin hece vezni ile yazılmış olması halk şairi Penâhî'nin şiirlerinin Süleyman Penâhî'nin Nasihatnamesi'ne karışmış olabileceğini hatıra getirmektedir.

Tuhfe-i Nâilî'de Süleyman Penâhî'nin adı, Moralı Süleyman Penah olarak geçmektedir. Trapoliçeli Sadrazam Mustafa Paşa'nın tezkerecisi olduğu, mezarının Mahmud Paşa Camii haziresinde bulunduğu(Tuman 2001:119), Esad Efendi'nin Bağçe-i Safâ-endûz tezkiresinde şairin ismi Trapoliçeli Süleyman Penah Efendi olarak geçmekte, Sadrazam Mustafa Paşa tarafından kendisine divan kâtipliği, tezkerecilik gibi devlet işlerinde görevler verildiği, mezarının Mahmud Paşa haziresinde olduğu, Yusuf Âgâh ve Osman Efendi'nin pederi olduğu(Oğraş 2001:N70,S20b) bilgisi verilmektedir. Aziz Berker'in yayınladığı Moralı Süleyman Penâh'ın Penah Efendi Mecmuası (Mora İhtilali Tarihçesi-Mora İhtilali Tarihi) adlı eserinde, Yusuf Agâh Efendi'nin babası Süleyman Efendi'nin eseri Mora isyanından sonra İstanbul'a geldiğinde bizzat müellifi tarafından 1185/1771 tarihinde kaleme almış olabileceği bildirilmektedir. Eserin dibacesinde, müellifin Moralı olduğunu, adının Süleyman, babasının adının Mustafa, oğlunun isminin Yusuf Âgâh olduğunu öğrenmekteyiz(Berker 1943:1).

Sicill-i Osmânî'de Süleyman Penah Efendinin Mora'da Trapoliçeli İsmail Efendi'nin oğlu olduğu ve 1153/1740-1741 yılında Mora'da doğduğu, divan, kethüda, sipahi kâtipliklerinde bulunduğu, maliye tezkireciliği, süvari mukabeleciliği, Anadolu muhasebeciliği ve matbah eminliklerinde bulunduğu, turuku aliyyeye intisabı, manzum ilahiyatı ve şiirlerinin olduğu, İstanbul'da 1200/1785 yılında vebadan öldüğü ve Mahmud Paşa'da gömülü olduğu bildirilmektedir(Mehmed Süreyyâ 1311 : 87).

Süleyman Penâhî'nin vefatı ile ilgili Osmanlı Arşivi'ndeki 29 Zi'l-hicce 1200/ 23 Ekim 1786 tarihli belgede 'Anadolu Muhasebeciliği ihsan buyurulup vefat eden Süleyman Penah

[2] Devlet Arşivleri Gn. Md. Osmanlı Arş. Daire Bşk, Fon kodu: SB, Dosya 2, Gömlek: 18.
[3] Devlet Arşivleri Gn. Md. Osmanlı Arş. Daire Bşk. Fon kodu: SB, Dosya 2, Gömlek: 25.
[4] Devlet Arşivleri Gn. Md. Osmanlı Arş. Daire Bşk. Fon Kodu: SB, Dosya 2, Gömlek: 37.

Efendi'nin miriye borcu tespit edilinceye kadar hanesi mühürlenip zeametinin evlatlarına tevcihi' şeklinde bilgi bulunmaktadır. Osmanlı Arşivindeki bu tarih Sicill-i Osmani'deki Süleyman Penâhî'nin ölüm tarihini doğrulamaktadır. Süleyman Penâhî Mora Tarihi'ni gördüğü bir rüyadan sonra 1200/1785-1786 yılında yazdığını bildirmiştir(Berker 1943:23). Bu eserde Penâhî'nin Nasihatnamesi'nden bahsedilmemiştir. Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî'de Penâhî'nin, Moralı Trapoliçeli İsmail Efendi'nin oğlu(1311:87) olduğunu söylerken, diğer kaynaklardaki Penâhî'nin babasının Moralı Mustafa'nın oğlu olduğu bilgisiyle çelişmektedir. Ancak şairin oğlunun Yusuf Âgâh Efendi olduğu konusunda diğer kaynaklarla aynı yönde bilgi vermektedir. Süleyman Penâhî ile ilgili bilgi veren kaynaklarda,şairin Penah Efendi Mecmuası/Mora Tarihi ya da Mora Tarihçesi isimli eserinin olduğu hususunda bilgi verilmemiştir. Bu eserde de müellifin 'Nasihatname'si hakkında bilgi bulunmamaktadır. Müellif eserinin başında, künyesi hakkında'… Süleyman bin Mustafa Moraviyü'l-asl olup…' (Berker 1943:3) cümlesi ile babasının Mustafa ve memleketinin Mora olduğunu belirtmiştir.

Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlîsi(Yüce Nesebi) isimli eserde, şairin adı ve mahlası Moralı Süleyman Penâhî olarak geçmektedir ve bu eserde, Süleyman Penâhî Somuncu Baba'nın Darende kolu şeceresinde yer almaktadır. Dedesi Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşılarından Mehmed Paşa'dır(Akgündüz 2009 : 261). Aynı eserde şair hakkında, *Mora'da ve Mirdos Kalesi'nde tekkesi olduğu söylenen Süleyman Penâhî'nin 1203/1789'da doğduğu sanılmaktadır; Zâim Mustafa Paşa'nın oğludur; Yusuf Âgâh adında bir oğlu vardır; Hasan Bakaî ve Hayret Mehmed Efendi'nin küçük kardeşidir, elde bulunan tek eseri 'Nasihatname' dir* (Akgündüz 2009:290-291) bilgileri bulunmaktadır. Burada şairin doğumuyla ilgili yapılan tarih yanlıştır, çünkü şairin oğlu Yusuf Âgâh Efendi1157/1744'de doğmuş, 1169/1755-1756'da babası ve kardeşi Moralı Osman Efendi ile beraber İstanbul'a gelmiştir(Mehmed Süreyyâ 1996:1685). Bu durumda Osmanlı Arşivi belgesinde ve Sicill-i Osmânî'de 1200/1786'da vebadan öldüğü bildirilen Penâhî'nin tahmin edilen doğum tarihi yanlıştır.

Yukarıdaki kaynaklardaki eksik ve çelişkili bilgilere ilaveten şair hakkındaki kısıtlı bilgiyi Nasihatname vasıtasıyla öğrenmekteyiz. Miftâhü'l-cenne yazarı Ahmed-i Dâî XIV. yüzyıl sonu XV. yüzyılın başında yaşamıştır. Süleyman Penâhî,

Neşri bunun Miftâh adlu bir kitâb
Miftâhü'l-cenne idi adı sevâb

Getürdüm nazma anı ola âsân
İşidenler fehm idüp ola şâdân

Ben de koydum bir Nasihat-nâme ad
Salavâtıla olur her meclisi yâd (115-117. beyitler)

XV.yüzyıl şairi Ahmed-i Dâ'î'nin Miftâhü'l-cenne adlı eserini görüp Nasihatname'yi kaleme almaya karar verdiğine göre, eserin XV. yüzyılda veya daha sonraki yüzyıllarda yazılma ihtimali olduğu anlaşılmaktadır. Eserde Süleyman isminin geçtiği kısım aşağıdaki şekildedir:

İlâhî vus'ı mikdârı Süleymân
Cihâd itdi kıl anı ehl-i îmân (119. beyit)

Şefî' ola bize yarın fahr-i kıyâmet
Salâtile açılur bâb-ı cennet (120. beyit)
….
Penâhî mahlasının geçtiği beyitler:
….
Penâhî bendenin yâ Rab zünûbın mağfiret eyle
Bekâ mülkide olup bâkî nasîb eyle ana dîdâr(105. beyit)
….

Nasîb eyle bize dahi İlâhî
Salâvat(?) vireler bulgil(?) Penâhî (203. beyit-eserin son beyti)

Şairin mahlasının, eserin adının ve içindeki başlıkların benzemesi dolayısıyla Somuncu Baba Vakfı'ndan, elimizdeki Nasihatname ile karşılaştırmak amacıyla, vakıf kütüphanesinde bulunan eseri istedik. Somuncu Baba Vakfı tarafıma ellerinde bulunan Süleyman Penâhî Nasihatnamesi'nden birkaç varak ve günümüz Türkçesine aktarılıp dergide yayınlanan kısımdan birkaç sayfa gönderdi. Gönderilen örnek sayfalara bakıp eserin elimizdeki Nasihatname ile aynı olduğunu anladık. Ancak elimizdeki Nasihatname'nin, hatalı istinsah edilmiş nüshasının bir parçası olabileceğini düşünmekteyiz. Somuncu Baba Vakfı Kütüphanesi'nce tarafıma verilen Nasihatname sayfalarından dijital görüntüler makalenin sonunda ekler kısmında verilecektir.

Kastamonu Halk Kütüphanesi Penâhî-Nakş-ı Cihan 37 HK 1120/3 ve Ali Emîrî Millet Kütüphanesi, Penâhî-Manzume 34 AE Farsça 1041/4 numara ile kayıtlanmış olan Penâhî mahlaslı şair ve eseri makalede ele almış olduğumuz Süleyman Penâhî ile farklı kişi ve farklı eserdir.

Nasihatname'nin Şekil Özellikleri

Süleyman Penâhî'nin nasihatnamesi, İslam dinini, İslamî ahlak ve edep kurallarını halka öğretmek, bilgi vermek amacıyla mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. İlk sayfanın kenarında eski yazıyla, 'Nasihatname: Nâzımı Süleyman, Miftâhü'l-cenne'nin manzumu' şeklinde not vardır. Eser toplam 9 varak ve 203 beyitten oluşmaktadır. Her bir sayfadaki beyit sayısı on iki, on üç ve on dört satır olarak değişmektedir. Eser, FāΌilātün FāΌilātün FāΌilün, MefāΌįlün MefāΌįlün FeΌūlün, MefāΌįlün MefāΌįlün MefāΌįlün MefāΌįlün vezinleri ile yazılmıştır ancak eserde bazı mısralar bu kalıplara da uymamaktadır. Bol miktarda vezin ve kafiye kusurları bulunmaktadır. Bunun sebebini, başlangıçta eserin İslami dönem Osmanlı sahasının ilk örneklerinden olması ihtimaline bağlamıştık ancak Somuncu Baba Vakfı'nda XVIII. yüzyılda yazılmış olan Süleyman Penâhî'nin Nasihatnamesinin bazı bölümleri ile ortak olması bu kanaatimizi değiştirmiştir. Bu durumda müstensihin eğitiminin yetersiz olma durumunu veya XIX. yüzyılda yaşamış olan Darendeli halk şairi Penâhî'nin şiirlerinin Süleyman Penâhî'nin şiirlerine karışmış olma ihtimalini düşünebiliriz.

Nasihatname'nin ilk on yedi beyti Fâilâtün Fâilâtün Fâilün kalıbına uymakta, daha sonra bazı mısralar bu vezne, bazıları Mefâîlün Mefâîlün Feûlün veznine, bir kısmı ise bu vezinlere de

uymamaktadır. Eserin 38. beytinde vezin ve kafiye değişiyor 17 beyitli farklı nazım şekli ile şiir devam etmektedir. Bu kısımda kafiye aa, ba, ca… şeklinde sıralanmaktadır. Vezin olarak bazı mısralar Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün kalıbında olup bazıları ise bu kalıba da uymamaktadır. 55. beyitle tekrar mesnevi nazım şekline dönülmüştür. Vezin, Mefâîlün Mefâîlün Feûlün'dür. Ancak bazı mısraların bu kalıba uymadığı görülür. 88. ile 105. beyit arası farklı nazım şekli ile yazılmıştır. Kafiye dizilimi aa, ba, ca… şeklindedir. Beyân-ı Mâh-ı Receb başlığının yer aldığı 106. beyitle tekrar mesnevi nazım şekli ile esere devam edilmektedir. Vezin olarak yine bazı mısralar Mefâîlün Mefâîlün Feûlün veya Fâilâtün Fâilâtün Fâilün veznine uymakta bazı mısralar bu vezinlere de uymamaktadır. Mesnevinin son beyti olan 203. beyitte Penâhî'nin mahlası bulunmaktadır. Bu beyitten sonra gelen, 'Temmetü'l-kitab' cümlesi ile eserin bittiği anlaşılmaktadır.

Nasihatnamenin Dil ve Yazım Özellikleri

Eser, harekeli bir yazıyla yazılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminin dil ve muhteva özelliklerini yansıtır. Eser, XVIII. yüzyılda yaşamış olan Somuncu Baba soyundan gelen Süleyman Penâhî tarafından yazılmıştır. Ama eseri EAT dönemine ait ses ve şekil özelliklerini yansıtmaktadır. Eserde görülen bu özellik, şairin Osmanlı Anadolu sahası dil özelliklerini koruyan bir ortamda yetişmiş olabileceğinin işareti sayılabilir. Çünkü bugün dahi Anadolu ağızlarında Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin, kelimelerinin muhafaza edildiği görülmektedir.

Metin Klasik Osmanlı Türkçesinden ziyade Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri göstermektedir. Metnin diliyle ilgili olarak aşağıdaki hususları vurgulamakta yarar vardır.
Metinde görülen geçmiş zamanın üçüncü teklik ve çokluk biçimi Eski Anadolu Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi sürekli olarak düz ünlülüdür: yâr oldı (1), nikâh oldılar (32), kayurdı (18), yaratdı (33)…
Metni Eski Anadolu Türkçesine bağlayan önemli özelliklerden birisi de gelecek zaman eki olarak {–IsAr}'ın kullanılmasıdır. Bu ek Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik gelecek zaman eki olup Klasik Osmanlı Türkçesinde yerini olarak {–AcAk}'a bırakmıştır. Metindeki bazı örnekler şunlardır: bulısar (80), olmayısar (101), azâb idiser (70), dilek eyleyiser (196)…
Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde bazı eklerin sadece düz, bazılarınınsa yuvarlak ünlülü kullanılması sebebiyle düzlük yuvarlaklık uyumunun olmadığı bilinmektedir. Metnimizde de bu özellik dikkat çekmektedir. Örneğin metinde üçüncü teklik şahıs iyelik eki [yolına (10), cum'a güni (50), donını (158)] ve yükleme hali eki [bunı (190)] sürekli düz ünlülü; bildirme hali eki ise bir örnek dışında sürekli yuvarlak ünlülüdür [var mıdur (12), hasımdur (169), sünnetdür (23), on ikidür (125)].
Eski Anadolu Türkçesinde birçok kelimede ve yardımcı ünlülerde baskın bir yuvarlaklaşmanın görüldüğü de bilinmektedir. Metnimizde bu durumun da birçok örneği bulunmaktadır: varup (20), bilün (95), altun (37)...
Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerinden birisi de öğrenilen geçmiş zaman ekinin sürekli düz ünlülü kullanılmasıdır. Metnimizde de bu kullanım bulunmaktadır: buyurmışdur (40), oruç dutmışca (25)…
Eski Anadolu Türkçesinde yardımcı fiilin eke dahil olmasıyla {-Up} şeklini alan zarf-fiil ekinin

genişletilerek {-UbAn} biçiminde de kullanıldığı bilinmektedir. Metnimizde bu kullanımın örnekleri de bulunmaktadır: te'emmül idüben (130), işidiben (193).
Metni Eski Anadolu Türkçesine bağlayan özelliklerden birisi de eskicil ögelerin kullanılmasıdır. Metinde Klasik Osmanlı Türkçesi metinlerinde sık kullanılmayan yarlıga-, bay, tamu, sagış, sünük, tana kal- gibi birçok eskicil kelimenin yer aldığı görülmektedir.

Nasihatnamenin Muhtevası

Şair, esere kırmızı mürekkepli Beyân-ı(?) Cum'a başlığı ile dünyanın fâni olduğu, kimseye yâr olmadığını bildiren,

Ey gönül bu dehre itme i'tibâr
Kime yâr oldı kim ola [sana yâr] beyitle başlar. Eserin başında, besmele, tevhit, münacât gibi bölümlerin bulunmaması baş tarafının eksik olabileceğini veya şairin bu bölümleri yazmadan doğrudan konuya girmiş olabileceğini düşündürmektedir.
Şair, dünyaya bağlananların sonunda aldanacağını, mâsivadan el çekmek gerektiğini, bu Nasihatnameyi yadigâr olarak elde tutmayı tavsiye ederek esere devam etmekte, Cuma gününün faziletini bu günde yapılması gereken ibadetleri ve bunların mükâfatlarını anlatmaktadır. Daha sonra Cuma gününün seyyidü'l-eyyâm (günlerin efendisi) olduğu, Hz. Âdem'le Havva'nın, Hz. Muhammed'le Hz. Hatice'nin, Hz. Musa ile Hz. Safuvve(?)'nin Cuma günü nikâhlandıklarını, Hz Âdem ile Hz. Havva'nın Cuma günü yaratıldığını, Hz Adem'in cennete Cuma günü girdiğini, cennetten yer yüzüne Cuma günü indiği, altı bin günahkâr kulun Cuma günü cehennemden kurtulduğu, meleklerin Cuma günü mescitte hazır olduğu, mescide gelenlerin mükâfatlarını altın kalemle yazdıklarını bildirir. Şair, bu kısımdan sonra mesnevisinin vezninden farklı vezinle yazdığı bahri kırmızı kalemle yazarak, minberde dünya kelamı etmenin haram olduğunu bildirdikleri, Hz. Muhammed'in Cuma günü namaz kılana yüz şehit sevabı verildiğini bildirdiği, Cuma günü yedi kişiye selam verenin bütün halka selam vermiş gibi sevap kazanacağı, Cuma günü çocuklara hediye vermenin bütün ümmeti ağırlamış gibi sevabı olduğu, Cuma günü ölenin şehit olup cennete gireceği kısmından sonra yine Cuma günü ve gecesinin faziletleri üzerinde tekrar mesnevi vezni ile şu şekilde devam edilmiştir: Cuma gecesi iki rekat namaz kılıp 'lâ havle velâ kuvvete illâbillahi'l-aliyyi'l-azîm'[89]i okuyanın Allahu Teâlâ'yı rüyasında göreceğini, yine mümin bir kişinin iki rekat namaz kılıp namazda Fatiha, Âyetelkürsi ve on beş İhlas okuyarak namaz kıldıktan sonra Hz Muhammed'e bin salavât getirdiği takdirde Hz. peygamberi düşünde göreceği, cuma namazı kılmayanın on beş türlü derde müptela olacağı, bu dertlerin neler olduğu, daha sonra Bahr-i Remel başlığıyla mesnevi kalıbı ve şekli dışında beş vakit namazın ve cemaatle namaz kılmanın önemini ve mükâfatını, farz namazları terk etmenin doğuracağı sıkıntıları, farz namazdan başka gece namazı kılmanın da sevabı ve mükâfatının çok büyük olduğunu vurgulanmaktadır.

Şair, daha sonra kitabını yazan ve yazdıran, okuyan ve okutan için de mağfiret diler ve

Penâhî bendenin yâ Rab zünûbın mağfiret eyle
Bekâ mülkide olup bâkî nasîb eyle ana dîdâr (105. beyit)

[89] Bu dua cümlesi eserde kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

beytinde kendisi için mağfiret diler ve dua eder. Bu bölüm mesnevinin vezni ve kafiyesinden farklıdır, farklı nazım şekli ile yazılmıştır. Bu kısımdan sonra kırmızı mürekkeple 'Beyân-ı Mâh-ı Receb' başlıklı mesnevi nazım şekli ile yazılmış bölüme tekrar döner, bu bölüme de dünyanın fani olduğunu vurgulayarak başlar ve 'Miftâhü'l-cenne'[90] isimli kitabı anar ve bu eserin kolay anlaşılması için kendi eserini yazdığını, eserine 'Nasihatname' adını koyduğunu belirtir. Burada eserinin sebeb-i telifini bildirmiştir. Eserini işitenlerin mutlu olmasını ve eserin her mecliste salavatla anılması dileğini belirtir:

Neşri bunun Miftâh adlu bir kitâb
Miftâhü'l-cenne idi adı sevâb

Getürdüm nazma anı ola âsân
İşidenler fehm idüp ola şâdân

Ben de koydum bir Nasihat-nâme ad
Salavâtıla olur her meclisi yâd

Ve Receb ayının faziletini anlatır. Tevbe suresi 36. âyetten iktibas yapar. Zi'l-kade, Zi'l-hicce, Muharrem ve Receb aylarının şehrü'l-haram olduğunu söyler. Allah'ın 12 ay oruç tutmayı emrettiğini ancak Hz. Muhammed'in zayıf ümmetlerinin dayanamayıp gevşeklik göstereceklerini düşünerek Allah'tan niyazda bulunduğunu, Allah'ın Hz Muhammed'in dileğini kabul ettiğini ancak dört ayın haram aylar olarak kaldığı, Ramazan ayının farz ayı olduğunu bu ayda yapılması gereken ibadetlere ümmetin razı olup tahammül etmesi, tembellik etmemesi gerektiğini bildirerek Receb, Şaban ve Ramazan ayında oruç tutmanın, ibadet yapmanın önemini ve mükâfatını anlatmıştır. Receb ayında oruç tutan bir kadının oğluna, ölürsem beni hırkamla defnedin vasiyetini, annesi öldükten sonra oğlunun rüyasına girip vasiyetini yerine getirmediği için sitem ettiği kıssası anlatılmaktadır. Daha sonra kıyamet gününün Receb ayına geldiği, Receb ayına asam yani sağır ayı dendiği, Muhammed ümmetinin günahını ona sorduklarında ben sağırım, işitmedim, görmedim dediğini ve onların pek çok sınırsız hasleti olduğunu söylediğini ve cennet içinde Receb adında bir pınar olduğunu ve bu ayda oruç tutanların bu pınardan su içeceklerini bildirmektedir.

[90] Şer'î esasları ve cennete gitmek için gerekli yolları öğreten Miftâhü'l-cenne sekiz cennet örnek alınarak sekiz meclis halinde düzenlenmiştir. Birinci mecliste namazın fazileti; ikinci mecliste tövbe etmenin fazileti; üçüncü mecliste kaza ve kader; dördüncü mecliste receb ayı; beşinci mecliste şaban ayı; altıncı mecliste ramazan ayı; yedinci mecliste kadir gecesinin fazileti; sekizinci mecliste ise fıtır sadakası ve bayram namazı konu edilmektedir. Pek fazla nüshası bulunan eser üzerinde Gürer Gülsevin doktora tezi hazırlamıştır. [Ahmed-i Dâ'î, Miftâhu'l-cenne (Dil özellikleri- Metin- Söz Dizimi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Malatya 1989] (Özkan 2013: 263). Burada belirtildiği gibi Süleyman Penâhî'nin Nasihatname adını verdiği eseri Ahmed-i Dâ'î'nin Miftâhu'l-cenne isimli eseriyle muhteva bakımından paralellik göstermektedir. Ahmed-i Dâ'î'nin eseri mensur (Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 734), Süleyman Penâhî'nin eseri manzumdur (Millî Kütüphane Yz A 5967).

[Metin]
1a
FāǾilātün FāǾilātün FāǾilün

1 Ey göñül bu dehre itme iǾtibār
Kime yār oldı kim ola [saña yār]

Kendine ola kim anıñ yārına
Çoḳ tebessüm gösterür dil[dārına]

ǾĀḳıbetde kendini maġbūn ider
Dįdeden ḳanlar döker maĥzūn id[er]

İdiser aǾdālıġını āşikār
Var mıdır bir kes kim ola pāyidār

5 Hep gelenler oldılar cümle nihān
Kim saña yār oldı śanma bir cihān

Ĥüsnine aldanma ger itse ceba
Tįz gider varlıġı hep olur hebā

Terk idenler eyü(?) Ǿāleminde kār
İtmediler ger iderseñ iftikār

İtmeyenler śanma kim merdān olur
ǾĀḳıbet maġbūn olur pįşmān olur

Āşinā olma müsāfir gibi dil
Sen seni ol ĥāne-i ḳubūrda bil

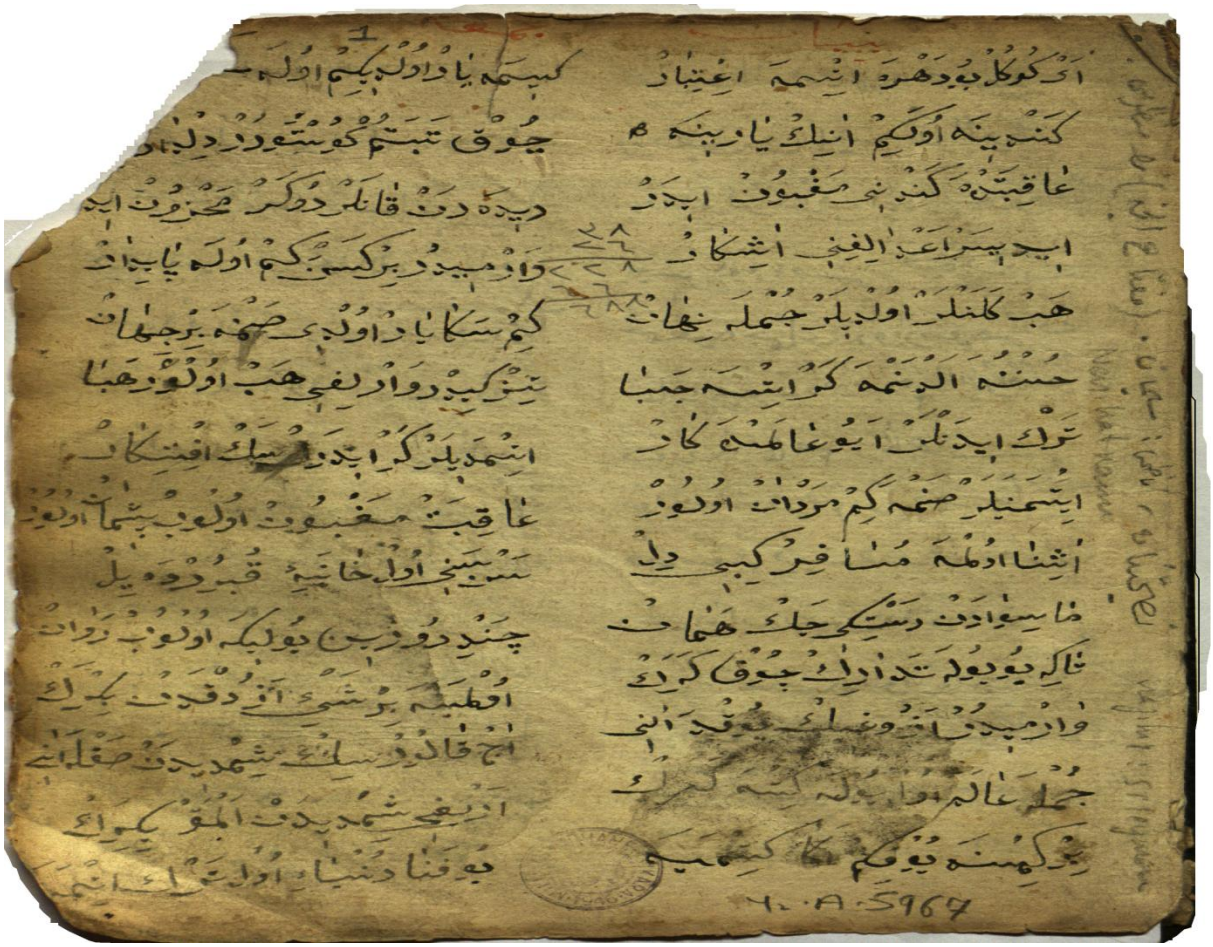
10Māsivādan destini çek hemān
Çend-i rūzın yolına olup revān

Tā ki bu yola tedārik çoḳ gerek
Olmaya bir şey' azuḳdan yigrek

Var mıdur azuġıñ çoḳda anı
Ac ḳalursıñ şimdiden śaḳla anı

Cümle Ǿālem ol yola gitse gerek
Azığı şimdiden almaḳ yigrek

Bir kimesne yoḳ kim aña gitmeye
Bu fenā dünyā'i ol terk itme[ye]



1b

15. (Sayfa yırtılmış) ger olsa bu beḳā
Faḫr-i Óālem ol Muḥammed Muśtafā

[?]ngi bil ki bį-vefādır rūzgār
Bu naśį̂ḥat-nāme'i ḳo yādigār

İşit cumÓa faẓįletini tibyān
İdelim ger Óavn iderse Yezdān
MefāÓįlün MefāÓįlün FeÓūlün
Rivāyetdür resūlullāh buyurdı
Nicesi gör ümmetini ḳayurdı

Siziñ üzeriñize olsun ey cān
CumÓaya cemāÓate varmaḳ her ān

Siziñ üzeriñize olsun ey cān
CumӾaya cemāӾate varmaḳ her ān

20.Yevm-i cumӾa evvel mescide varmak
Namāz içün varup hem ĥāżır olmaḳ

Bular cümle giderür seyyi'ātı
Getürür dā'imā hem berekātı

Virür ṭamudan daḥi yā dịn necāt
Bula cennetde hem aӾlā derecāt

Daḥi sünnetdür ol gün ġusl[87] eylemek
Daḥi ḥoş ḳoḳuları hem sürünmek

Daḥi yayanca hem mescide varmaḳ
Daḥi imāma yaḳın oturmaḳ

25 Anıñ her adımına bir yıl ey cān
Oruc dutmışca ŝevāb vire Yezdān

Resūlullāh buyurdı cumӾa'i bil
Seyyidü'l-eyyāma anı işitgil

Daḥi cumӾa ĥaccü'l-mübārek gündür Ӿıyd(?)
Daḥi oldur didiler yevm-i saӾịd

Ĥaḳ teӾālâ Ādem ile Ĥavvā'i bil
CumӾa güni yaratdı sen işitgil

[87] Ol gün yazılmıış ancak o gün olduğunda vezne uyuyor. Gusl kelimesi gusül şeklinde harekeli yazılmış, ancak harekeli olunca vezin bozulmaktadır.



2a

Daḥi Ādem ile Ĥavvāói nikāĥ
CumÓa güni itdiler buldı felāĥ

30. Hem Süleymān ile Belḳıs daḥi
CumÓada nikāĥ itdiler ey saḥį

Daḥi Mūsā ile Śafuvve[88] di daḥi
CumÓa güni oldı nikāĥ yā aḥį

Daḥi Muĥammed Ḥadįceói ey cān
CumÓa güni nikāĥ oldılar hemān

Ve Ādem'i cumÓa güni yaratdı
Ve daḥi Ĥavvā'yı ol gün yaratdı

[88] Hz. Musa'nın eşi Safure'nin adı metinde Safuvve olarak geçmektedir.

Ve daḥi cennete cumʹada girdi
Daḥi hem yir yüzine cumʹa vardı

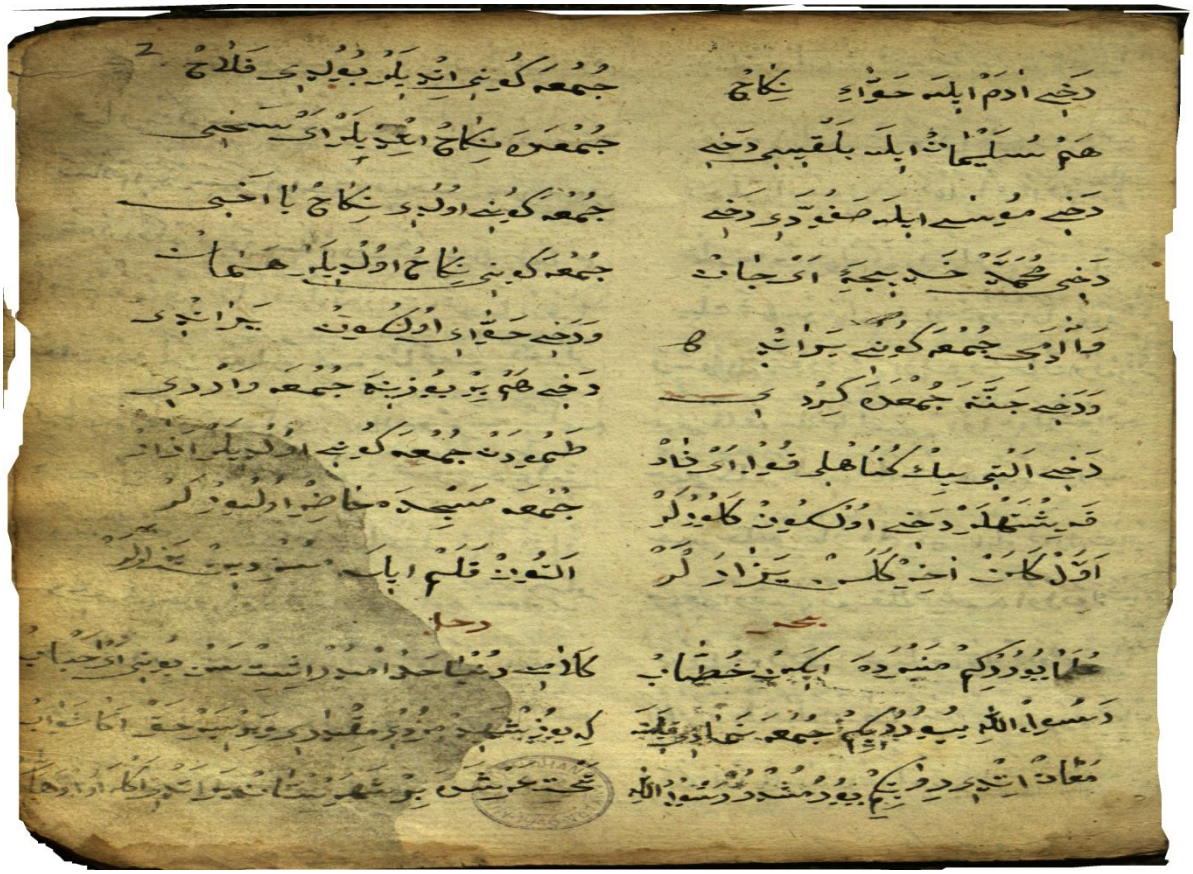
35. Daḥi altı biñ günāhlı ḳul ey ḥār
Ṯamudan cumʹa güni oldılar āzād

Ferişteler daḥi ol gün gelürler
CumʹA mescide ĥāżır oluyorlar

Evvel gelen āḥir gelen yazarlar
Altun ḳalem ile müzdin yazarlar
BaĥR-i R…(?)
FāʹilātünFāʹilātünFāʹilātünFāʹilün(?)
MefāʹilünMefāʹilünMefāʹilünMefāʹilün
ʹUlemā buyurdı kim minberde iken ḥuttāb(?)
Kelām-ı dünyā ĥarāmdur işit sen bunı ey aĥbāb

Resūlullāh buyurdı kim cumʹa namāzı ḳılana
Ki yüz şehḍ müzdi miḳdārı viriser Ĥaḳ aña ŝevāb

40. Muāź itdi rivāyet kim buyurmışdur Resūlullāh
Taḥt-ı ʹarşda bir şeheristān yaratdı añla ol Vehhāb



2b

Ŧaşı aħđar zebercedden diregi dümi(?)[89] yāḳūtdan
Yedi yüz biñ şerefesi olısar diñle gel ey şāb

Ḳıyāmet güni Cebrāǿil çıḳısar anıñ üstine
Nidā ide ki yā ümmet-i Muĥammed işidüp cevāb

Selām ider size ol Ĥaḳ daħi cennet viriser baḳ
Didiler yā resūl-i Ĥaḳ kimleriñ ola bu meh- tāb(?)

Şulardur ki vire selām daħi hem yidire taǾām
Namāzını ide itmām güzel ħulḳ idine şād-āb

45.Ümmetim hep ḳonaḳlayan ki Tevrāt İncil oḳıyan
Biñ şehịd namāzı ḳılandurur ol yüzi meh-tāb

MuǾâź didi ki bunlara nice tāḳat getüreler
Resūlullāh buyurdı kim olur esen olur erbāb

[89] Dümeni demiş olabilir, ancak yazıda dümi(?) yazılmış.

Ki cumÓa günü yedi kişiye selām virse bir kimse
CemįÓi ħalķa selām eylemişce ol bula ŝevāb

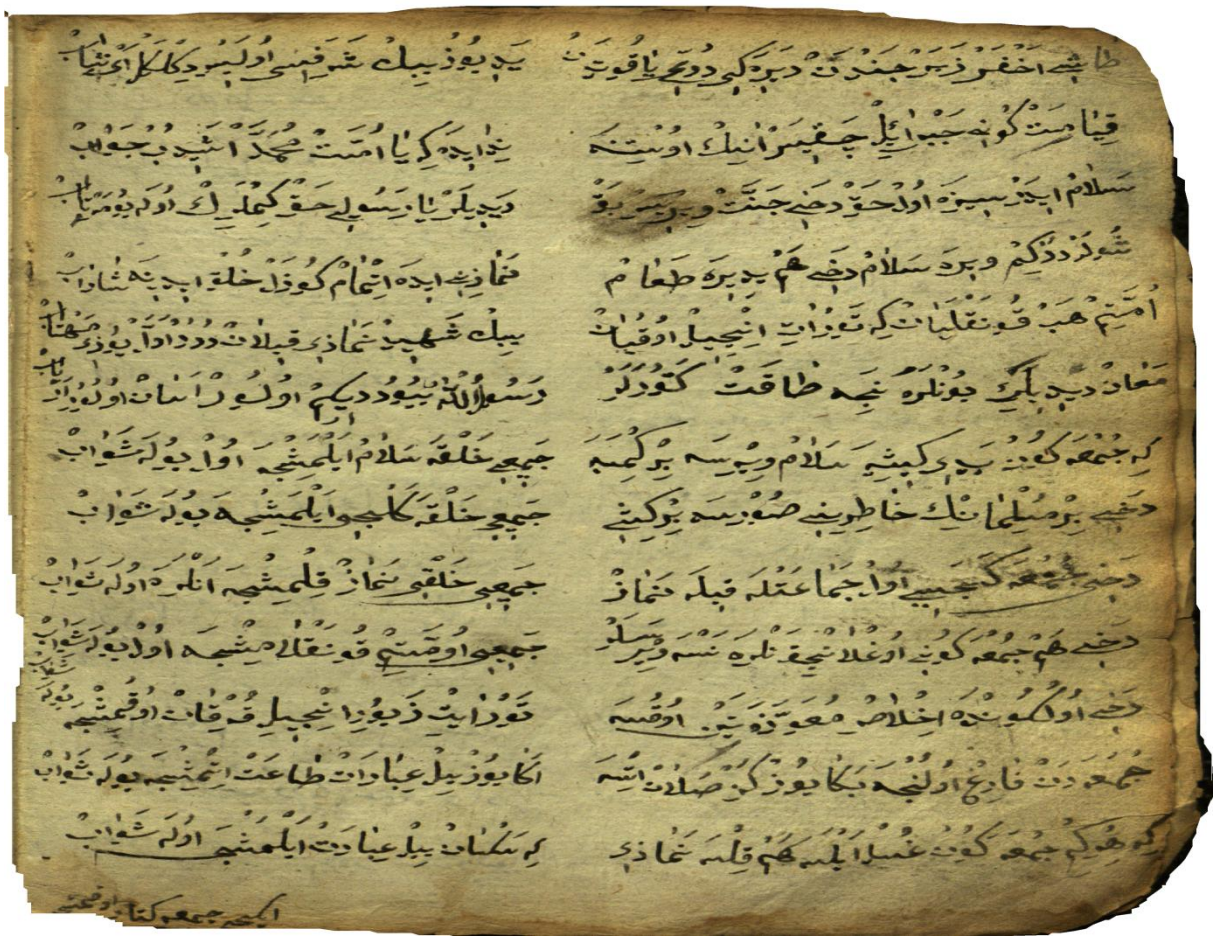
Daħi bir Müslimāniñ ħātırını śorsa bir kişi
CemįÓi ħalķa geleci eylemişce bula ŝevāb

Daħi cumÓa gicesi ol cemāÓatle ķıla namāz
CemįÓi ħalķı namāz ķılmışca anlara ola ŝevāb

50.Daħi hem cumÓa güni oğlancıķanlara nesne virseler
CemįÓi ümmetim ķonuķlamışca ol bula ŝevāb

Daħi ol günde iħlāś muÓavveźeteyn oķısa
Tevrāt u Zebūr İncįl Furķān oķımışca bula ŝevāb

Ki her kim cumÓa güni ġusl eylese hem ķılsa namāzı
Ki seksān yıl ibādet eylemişce ola ŝevāb



3a

İkinci cumʿa kitāb oḳımışca ol bula müzdi
Üçünci gevdesinde ḳalbi saġışı bula ŝevāb

Dördüncüsi ḳaçan ölse şehịd olısar ol kişi
Beşinci yarlıġaya Ĥaḳ gire cennete bị-ĥisāb

Meŝne[v]ị

55.Cumʿa gicesi yetmiş biñ melâʿik
İşbu(?) cumʿa gün cümle melâʿik

İderler ehi-i ịmāna beşāret
Ḳamu iĥsānile ider işaret

Resūlullāh didi cumʿa güni bil
İki rekʿat namāz ḳılsan işitgil

Kim öyle ile kindi arasında
Ḳılarsañ ol namāzı diñle sen de

Her rekʿatda bir fātiĥa oḳıya
Daħi bir āyete'l-kürsị oḳıya

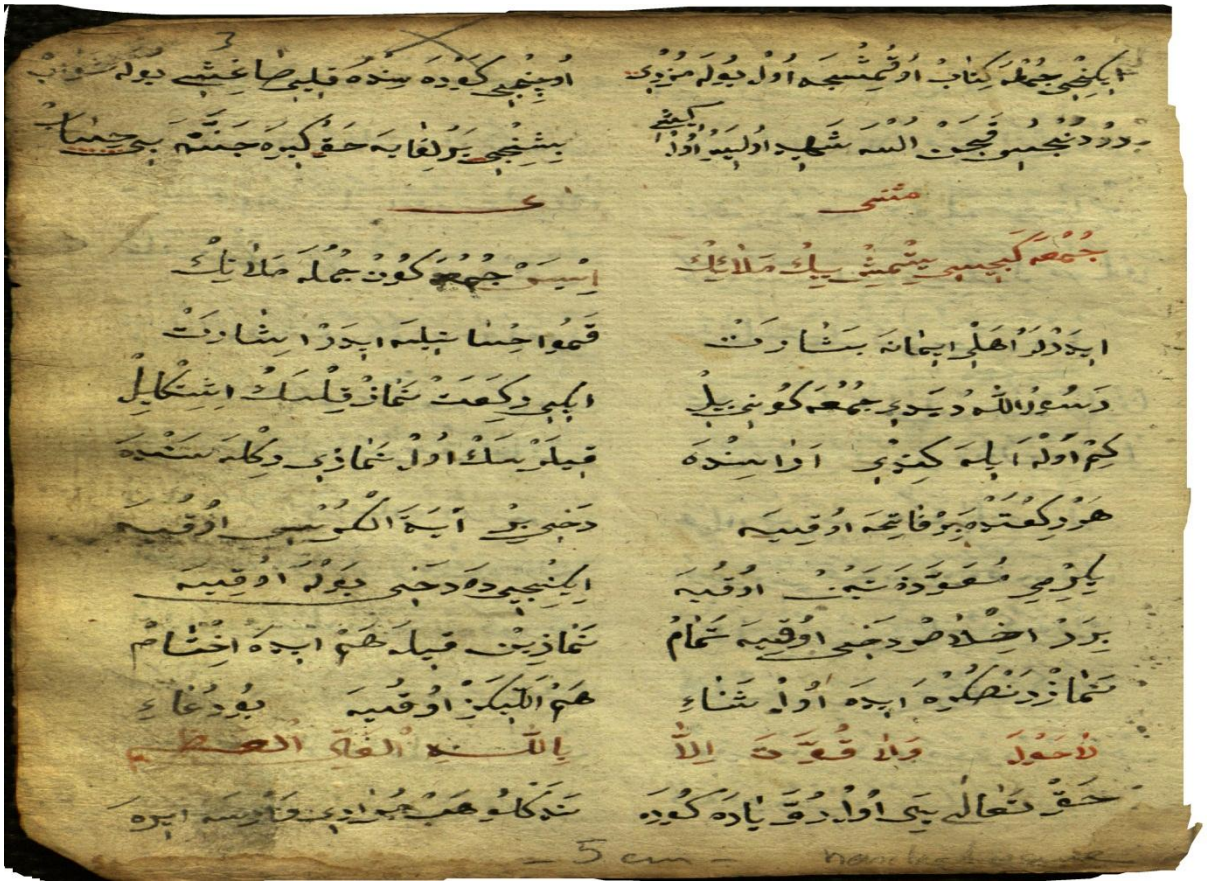
60.Yigirmi muʿavveźeteyn oḳıya
İkincide daħi böle oḳıya

Birer iħlāś daħi oḳıya tamam
Namāzını ḳıla hem ide iħtām

Namāzdan śoñra ide ol ŝenāʿı
Hem elli kez oḳuya bu duʿāʿı

Lā ĥavle velā ḳuvvete illā
Billāhi'l-ʿaliyyi'l-ʿazịm

Ĥaḳ teʿālāyı ol rūyāda göre
Ne deñlü hep murādı varsa ire



3b

Resūlullāh didi cumÓa gicesi
İki rekÓat namāz ḳılsa nicesi

65.Her rekÓatda bir fātiĥa oḳısa
Daĥi bir āyete’l-kürsį oḳısa

Daĥi hem oḳısalar on beş iĥlāś
Ki her rekÓatda böyle merd-i ĥāś

Namāz[da]n śoñra baña bir śalavāt
Getürse idi biñ kerre salavāt

Beni dāóim düşünde göre ol ḳul
ŞefāÓatimle gire cennete ol

Daĥi buyurdı kim cumÓa namāzın
Terk idüp ḳılmayan cumÓa namāzın

70.Nice Ǿaźāb idiser Ĥaḳ teǾālā
On biş dürlü derde olur mübtelā

Anıñ ikisi hem dünyāda ola
Hemā[n] üçi daḥi Ǿuḳbāda ola

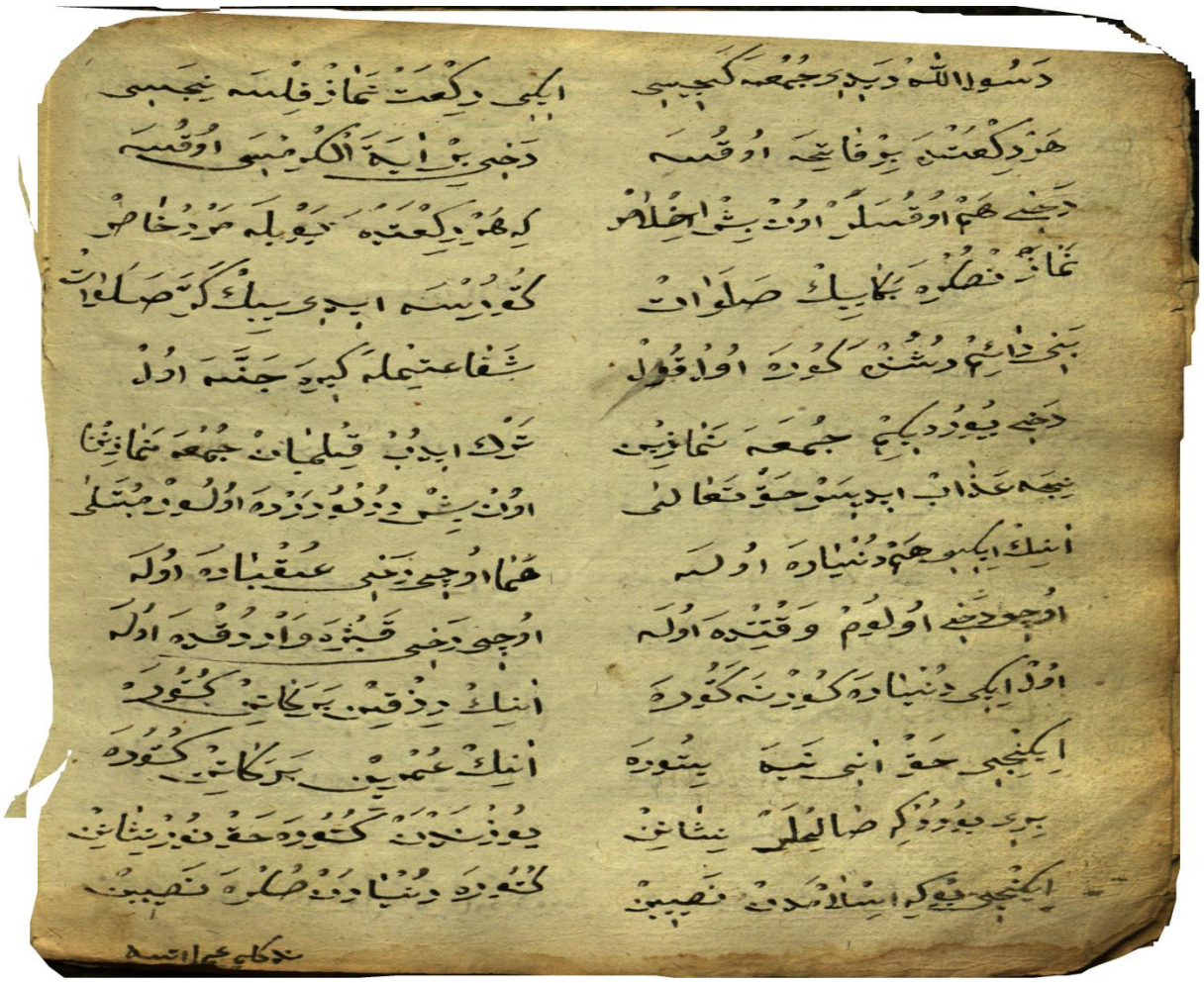
Üçü daḥi ölüm vaḳtinde ola
Üçi daḥi ḳabura varduḳda ola

Ol iki dünyāda gör ne getüre
Anıñ rızḳın berekātın götüre

İkinci Ĥaḳ anı neye yitüre
Anıñ Ǿömrin berekātın götüre

75.Biri budur ki śāliĥler nişanın
Yüzünden götüre Ĥaḳ nūr nişānın

İkinci bu ki islāmdan naśįbin
Götüre dünyādan śoñra naśįbin



4a
Ne deñli Óamel itse murādı olmaz
Ḳabūl olup duÓāsı göge ağmaz

i
Yimeye hiç anı açlıḳla ola

Üçüncisi daḥi diñle ne ola
Śuvayıncaya susuzluḳla ola

80.Ol üçi kim ḳabirde ne olısar
Varınca ḳabre tā anı bulısar

Biri ḳabri [ḳara]ñu ola ey yār
Daḥi nūr olmaya hiç anda deyyār

İkinci bu ki ḳabri dar olısar
Süñüklerin içeri geçiriser

Üçünci bir mülki(?) idiser iġżāb
Ḳıyāmete degin hem ide Óaźāb

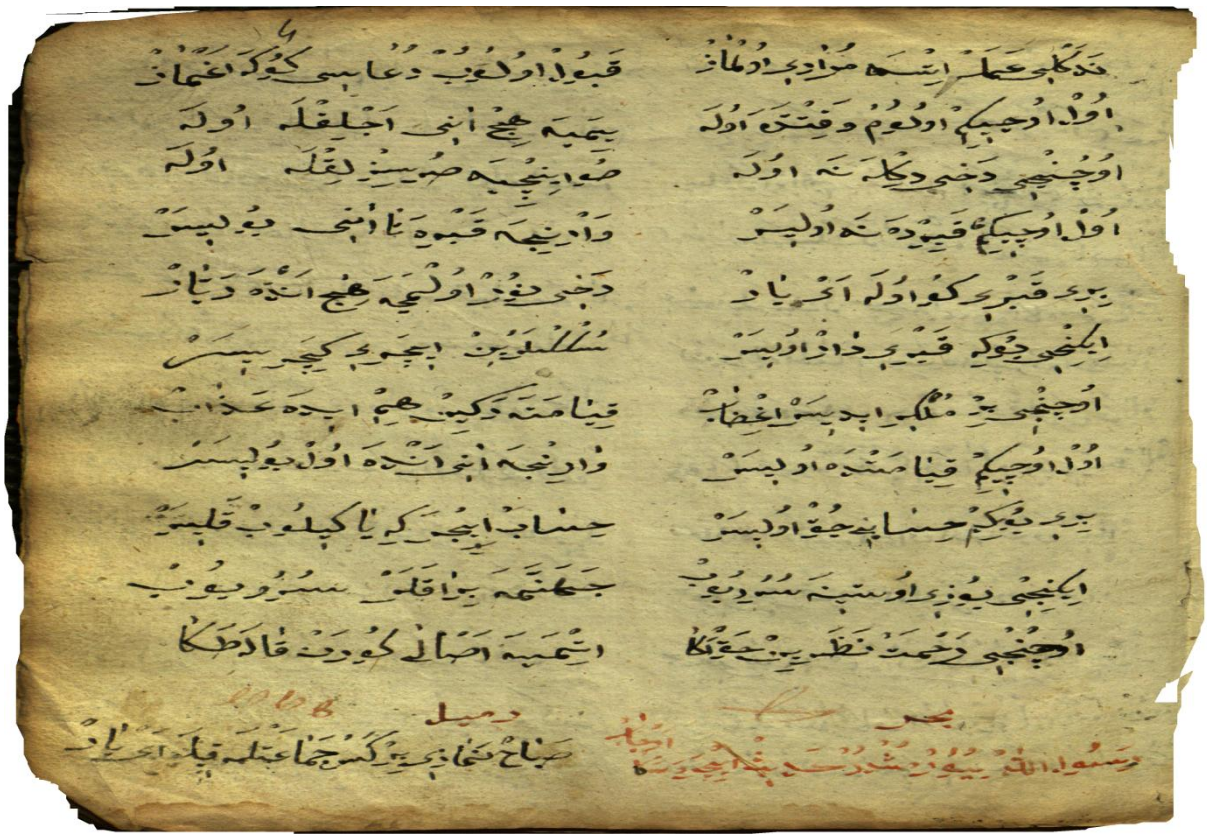
Ol üçi kim ḳıyāmetde olısar
Varınca anı anda ol bulısar

85.Biri bu kim hesābı çoḳ olısar
Ĥisāb içre ki yañılup ḳalısar

İkinci yüzi üstine sürüyüp
Cehenneme bıraḳalar sürüyüp

Üçünci rahmet nažarın Ĥaḳ aña
İtmeye aślā(?) gören ḳala ṭaña

Baĥr-i R…(?)
MefāÓįlün MefāÓįlün MefāÓįlün MefāÓįlün(?)
Resūlullāh buyurmışdur ĥadįŝ içre saña o çār(?)
Śabāĥ namāzı bir kes cemāÓatile ḳıla ey yār



4b

Ki biñ kez ĥażreti Ādem ile ĥac eylemiş miḳdār
Ŝevāb vire aña Allāh işit sen anı ey yār

90.Övle namāzını ḳıla cemāӾatle ki bir ādem
Üç biñ kez Yūnus peyġamberle itmişce müzdi var

Daħi kindi namāzını cemāӾatle ḳıla kimse
Biñ kez İbrāhįm Peyġamberle ĥāc itmişce müzdi var

Her kim aħşām namāzını cemāӾatle edā itse
Ki Mūsā ile biñ kez ĥac eylemişce tā ĥasenāt var

Yatsu namāzını kimse cemāӾatle ḳılarsa tā
ӾĮsā ile biñ kez ĥac eylemişce aña raĥmet var

Resūlullāh buyurdı cumӾa güninde bir sāӾat var
Kindi ile aħşām beyninde olısar bu ey dil-dār

95.Ol sāӾat ḳamu ĥācet revā olur bilüñ sizler
Daħi cumӾa terk iden münāfıḳlar ile ḳo- yār(?)

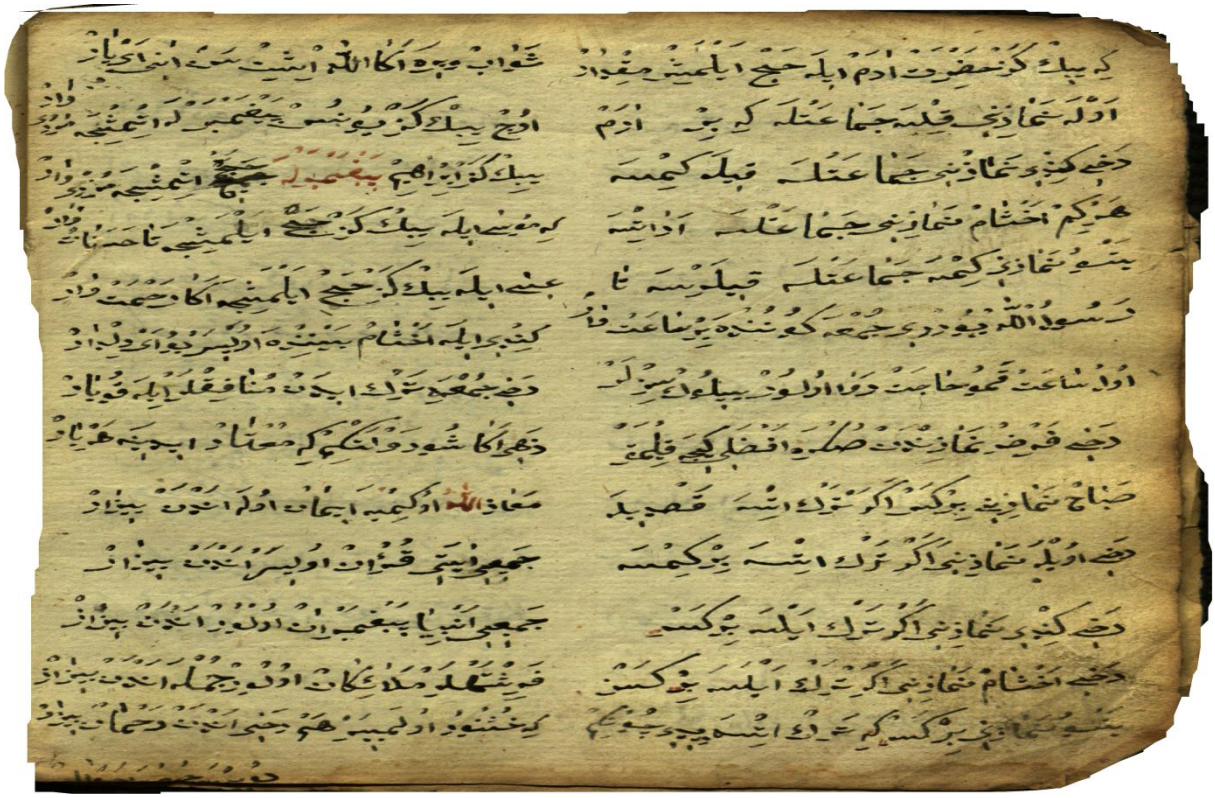
Daħi farż namāzından śoñra efđali gice ḳılmaḳ
Źehį aña şu devlet kim ki muӾtād idine her bār

Sabāĥ namāzını bir kes eger terk itse ḳasdile
MaӾāźallāh o kimseye įmān ola andan bį-zār

Daħi öyle namāzını eger terk itse bir kimse
Cemį'i âyet-i Ḳurǿān olısar andan bį-zār

Daħi kindi namāzın eger terk eylese bir kes
CemįӾi enbiyā peyġamberān olur andan bį-zār

100.Daħi aħşām namāzını eger terk eylese bir kes
Ferişteler melāǿikān olur cümle andan bį-zār
Yatsu namāzı bir kes ki terk itseyidi çünkim
Ki ħoşnūd olmayısar hem daħi andan Raĥmān bį-zār



5a
Bu yirde cumÓa aĥvālin beyān itdim saña bir bir
İlāhį maġfiret eyle beḳāda seyyār(?)

Kitābım oḳıyanları daĥi diñleyeni cümle
Günāhın maġfiret eyle daĥi gösterme tamu nār

Daĥi hem yazanın hem yazdıranın cürmini maĥv it
Gireler cennete cümle yollar anda hem gül-zār

105.Penāhį bendenin yā Rab zünūbın maġfiret eyle
Beḳā mülkde olup bāḳį naśįb eyle aña dįdār

Beyān-ı Māh-ı Receb
FāÓilātün FāÓilātün FāÓilün

Dile ġāfil olup düşme dāmına
Bį-vefādur heves ḳılma kāmına

Dāne Óarż ider alur cānıñ seniñ
Ancaḳ öldür varlıġıñ āĥir demin

Furśatuñ var iken aç bu ḳalb gözün
Eyle muÓtād dāǿimā muÓtād sözün

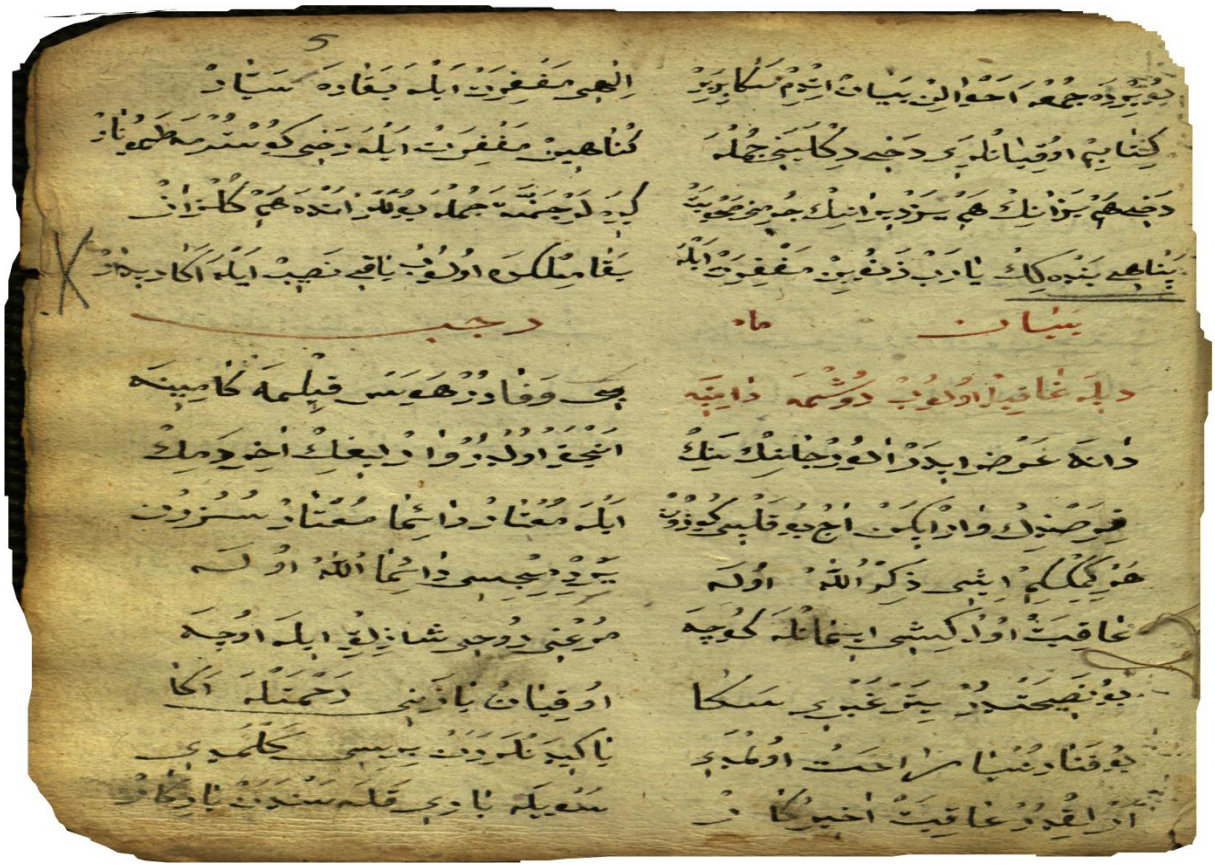
Her kimüñ kim işi źikrullāh ola
Yardımcısı dāǿimā Allāh ola

110.ÓĀḳıbet ol kişi įmānla göçe
Murġı rūĥı şāźlık ile uça

Bu naśiĥatdur yiter ġayrı saña
Oḳıyan yazanı raĥmetle aña

Bu fenā dünyā rāĥat olmadı
Yā gidenlerden birisi gelmedi

Arılıḳdur Óāḳıbet āĥir-i kār
Söyle bārį ḳala senden yādigār



5b
……(?) bula işide anı nās

Fehm idenler bulalar raġbet-şinās

115.Neşri bunıñ Miftaĥ adlu bir kitāb
Miftaĥü'l-cenne idi adı śevāb

Getürdüm nažma anı ola āsān
İşidenler fehm idüp ola şādān

Ben de ķoydum bir Naśiĥat-nāme ad
Śalavātla olur her meclisi yād

Śalavātla açılur bāb-ı cennet
Aña maĥśūśdurur ebvāb-ı cennet

İlāhį vusÓı miķdārı Süleymān
Cihād itdi ķıl anı ehl-i įmān

120.ŞefįÓ ola bize yarın faĥr-i ķıyāmet
Śalātile açılur bāb-ı cennet

Receb ayı fażįletini tibyān
İdelüm ger iderse Óavn-i Yezdān

Eger tevfįķ iderse baķ teÓālā
Ne buyurdı gör ol Allāhu aÓlā

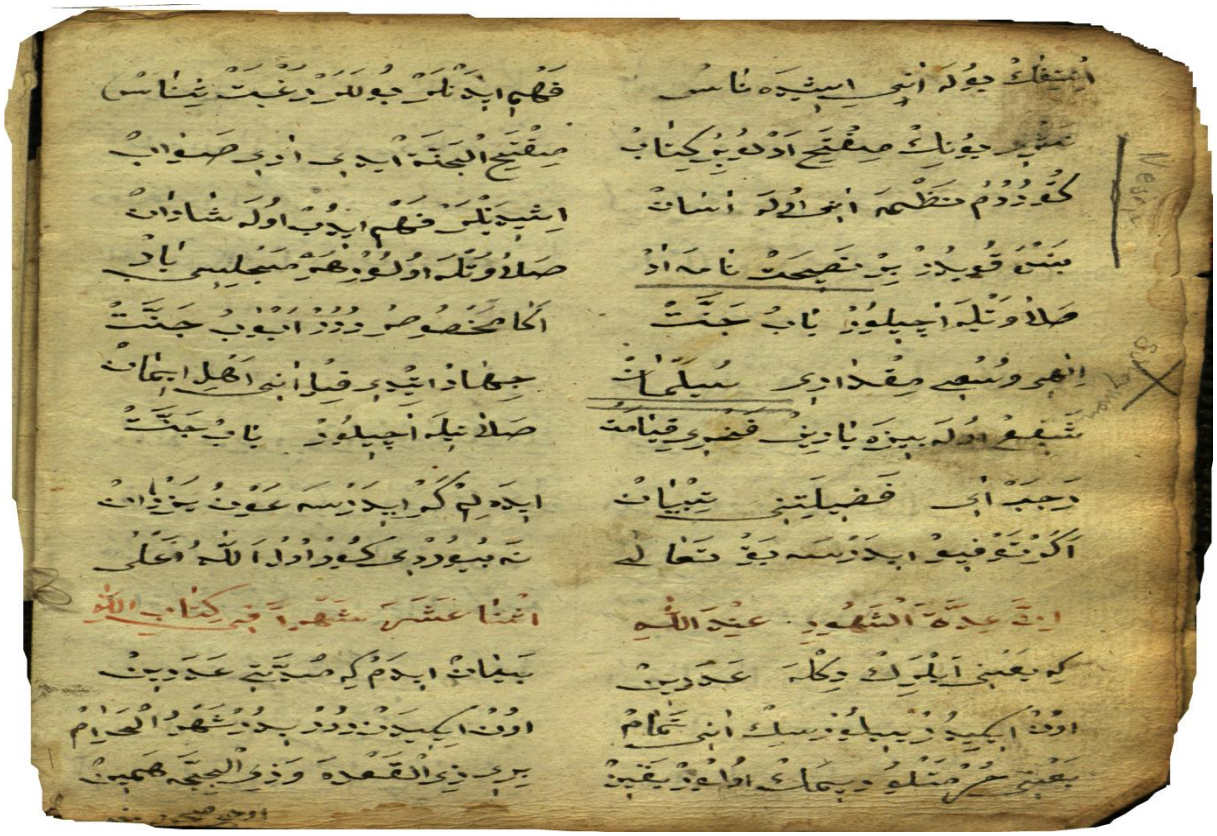
İnne Óiddetü'ş-şuhūr Óindallāh
İŝnā Óaşere şehren fį-kitābillāh[90]

Ki yaÓni aylarıñ diñle Óadedin
Beyān idem ki müddeti Óadedin

125.On ikidür bilürsiñ anı tamām
On ikidendürür budur şehrü'l-ĥarām

YaÓni ĥürmetlü dimek olur yaķın
Biri źi'l-ķaÓde vü źi'l-ĥicce hemįn

[90] Tevbe suresi 36. âyet 'Muhakkak ki Allah'ın kitabında ifade edildiği üzere ayların adedi, Allah'ın indinde semaların ve yerin yaratıldığı gün zaman on ikidir. Onların dördü haram aylardır. Bu din kayyum olan dindir. Artık onların içinde (o aylarda) nefislerinize zulmetmeyin. Onların hepinizle savaştığı gibi müşriklerin hepsiyle savaşın. Ve biliniz ki muhakkak Allah, takva sahipleriyle beraberdir.' âyetinden iktibas edilmiştir. Nasihatname'de Muharrem, Receb, Zi'l-kade ve Zi'l-hicce olarak bildirilmiştir.



6a
Üçi Muĥarrem daĥi dördi Receb
Beyān idem bunları ben saña hep

Ħaberde vārid oldı bir işāret
İderler Ĥaḳ TeÓālā'dan beşāret

On iki māh oruç buyurdı Allāh
Niyāz itdi resūlullāh penā-gāh

130. ŻaÓįf ümmetlerim itmez taĥammül
Ḳatlanamazlar idüben teóemmül

Ḳabūl itdi ricāsını Ĥażret-i Ĥaḳ
Bu dört māhı buyurdı çün muhaḳḳaḳ

Niyāz itdi yine şāh-ı risālet
Ramażān ayı ḳaldı it riÓāyet

Olup rāżį taĥammül ide ümmet
Śaḳınup itmeyeler aña keslet

Receb ayı benim ayım dir Allāh
Oruc dutsa bu ayda kimse nā-gāh

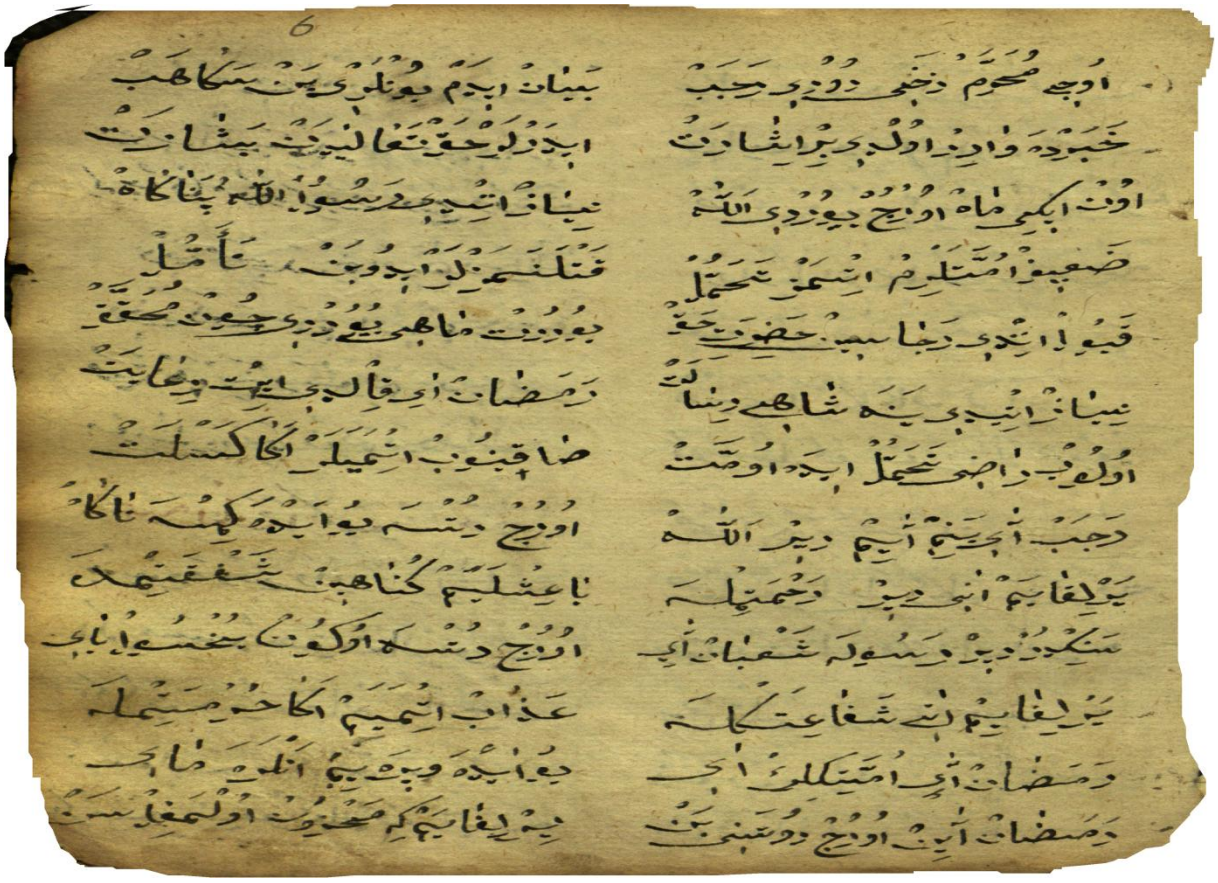
135.Yarlıġayam anı dir rahmetimle
Bağışlayam günāhın şefḳatimle

Seniñdür dir resūle şaÓbān ayı
Oruc dutsa o gün yoḥsul bayı

Yarlıġayım anı şefāÓatiñle
ÓAźāb itmeyem aña ĥürmetimle

Ramażān ayı ümmetinin ayı
Bu ayda vireyim anlara mayı(?)

Ramażān ayın oruç dutanı ben
Yarlıġayam ki maĥzūn olmaġıl sen



6b

140.Bu yirde daḥi vardur bir rivāyet
Óİbādet idene oldur beşāret

Receb ayı benümdür didi Bārį
Óİbādet idene hem ola yārį

Ki çoḳ müjde virür oruç dutana
Śevāb idüp yarın uçmaḳ donana

Daḥi mescid benim evim dir Allāh
Revā degil anı śatmaḳ bil ey şāh

Daḥi KaÓbe benim evim didi Ĥaḳ
Ĥarām oldı anı yıḳmaḳ muĥaḳkaḳ

145.Muĥammed hem benim Resūlim didi
Uymayanlar aña kāfirler idi

Müóminler de benim ḳulım didi ol
Kerāmetle göstere anlara yol

İtmeye anlara anıñçün Óazāb
Maĥv ide cürmini itmeye Óiḳāb

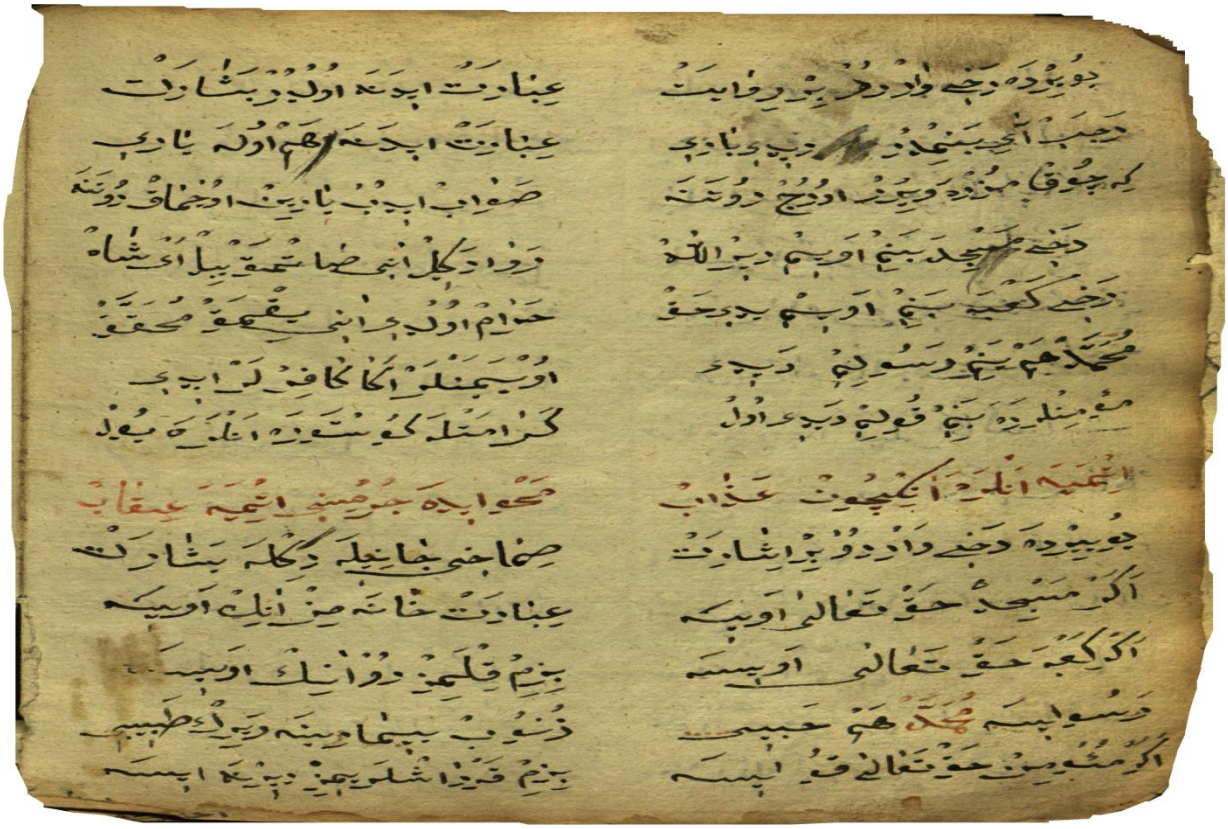
Bu yirde daḥi vardur bir işaret
Śımāḥ-ı cānile diñle beşaret

Eger mescid Ĥaḳ TeÓālā eviyse
Óİbādet-ḥānemiz anıñ eviyse

150.Eger KaÓbe Ḥaḳ TeÓālā eviyse
Bizim(?) ḳılımaz rū anıñ evine

Resūlise Muĥammed hem ĥabįbi
Źünūb bįmārına veriñ ṭabįbi

Eger müómin Ĥaḳ teÓālā ḳulıyse
Bizim ḳardaşlarımız dir ne ise



7a
Receb ayı kendiniñ ise yarı
Oruc dutarız ola bize yārį

Ŝenā olsun ķamu niǾmetini Ĥaķ
Ki müǿmin ķulına virdi muĥaķķaķ

155.ǾUlemālar iderler bunda emŝāl
Receb ayında vardur nice ikmal

Receb ayı vużūǿ ābına beñzer
ŞaǾbān ayı hem asyābına benzer

Receb ayında pişmānlıķ suyıyla
Ki bir kes almasa āb-dest boyıla

ŞaǾbān ayında tevbe donını ol
Giyemez boyunı hem almaz ol

Ramażān ayında niçe ķıla namāz
Yā nice ide Ħudā'sına niyāz

160.Bu yirde daḥi vardurur işāret
İşi[t] kim nicesi olur beşāret

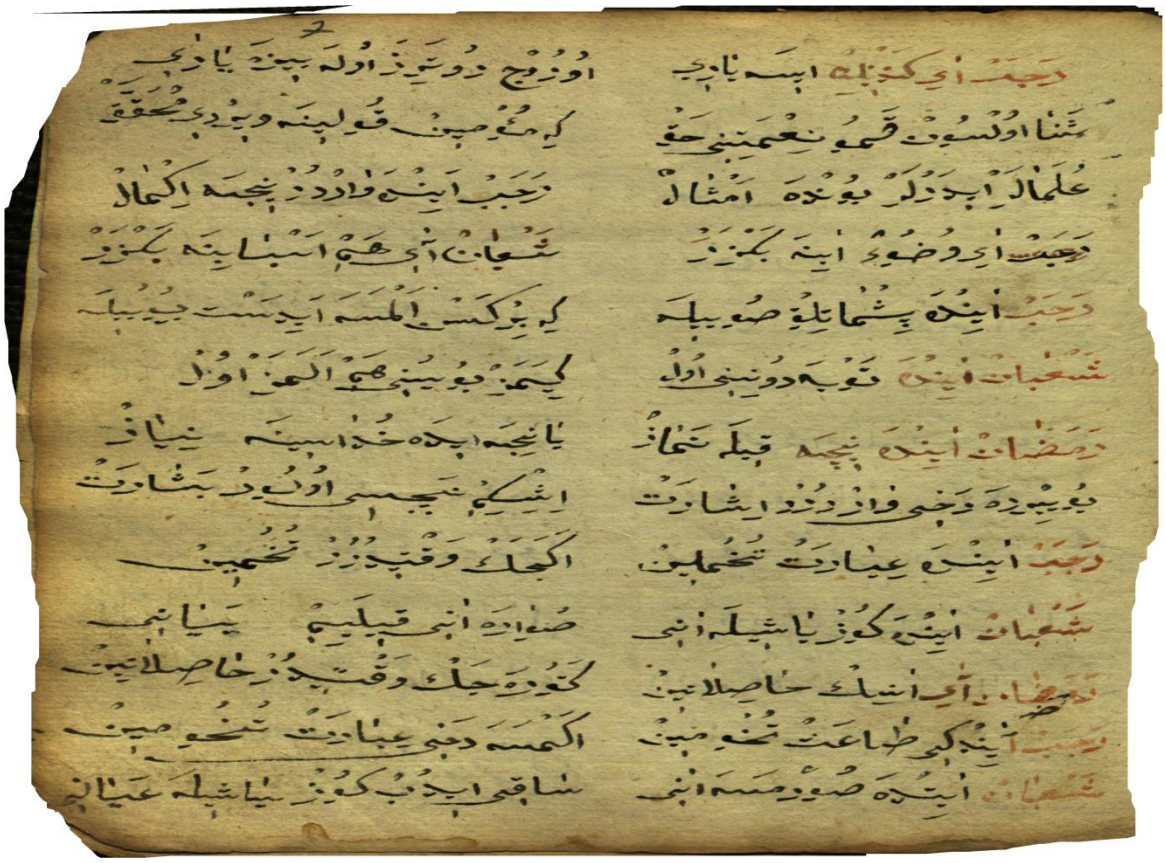
Receb ayında Óibādet toḥumın
Ekecek vaḳtidürür toḥumın

ŞaÓbān ayında göz yaşıyla anı
Śuvara anı ḳılayım beyanı

Ramażān ayı anıñ ĥāśılātın
Getürecek vaḳi[t]dür ĥāśılātın

Receb ayındaki tāÓat toḥumın
Ekmese daḥi ibādet toḥumın

165.ŞaÓbān ayında śuvarmasa anı
Sāḳį idüp göz yaşıyla Óayāli



7b
Tevbe idüp yā Ramażān ayında

Nice Ĥāśıl ide ħırmānın anda

Śevāb taħılını biçe getüre
Selāmetile yirine yetüre

Resūlullāh buyurdı diñle anı
Ne dimişdür saña ider beyanı

Receb ayı didi şehrü'l-aśamdur
Bunda oruc dutmayanlar ħaśımdur

Ki ħāliś üzre hem iÓtimād it
Daħi įmānile iÓtiķād it

Ki bir gün ger oruc dutsa bir adam
Ne deñlü ger śevāb bula işit sen

Ĥaķ'ın ħoşnūdlıġına lāyıķ olur
Nice dürlü kerāmetler anda bulur

Anı vaśf idemese hep melekler
Taña ķalalar aña bu felekler

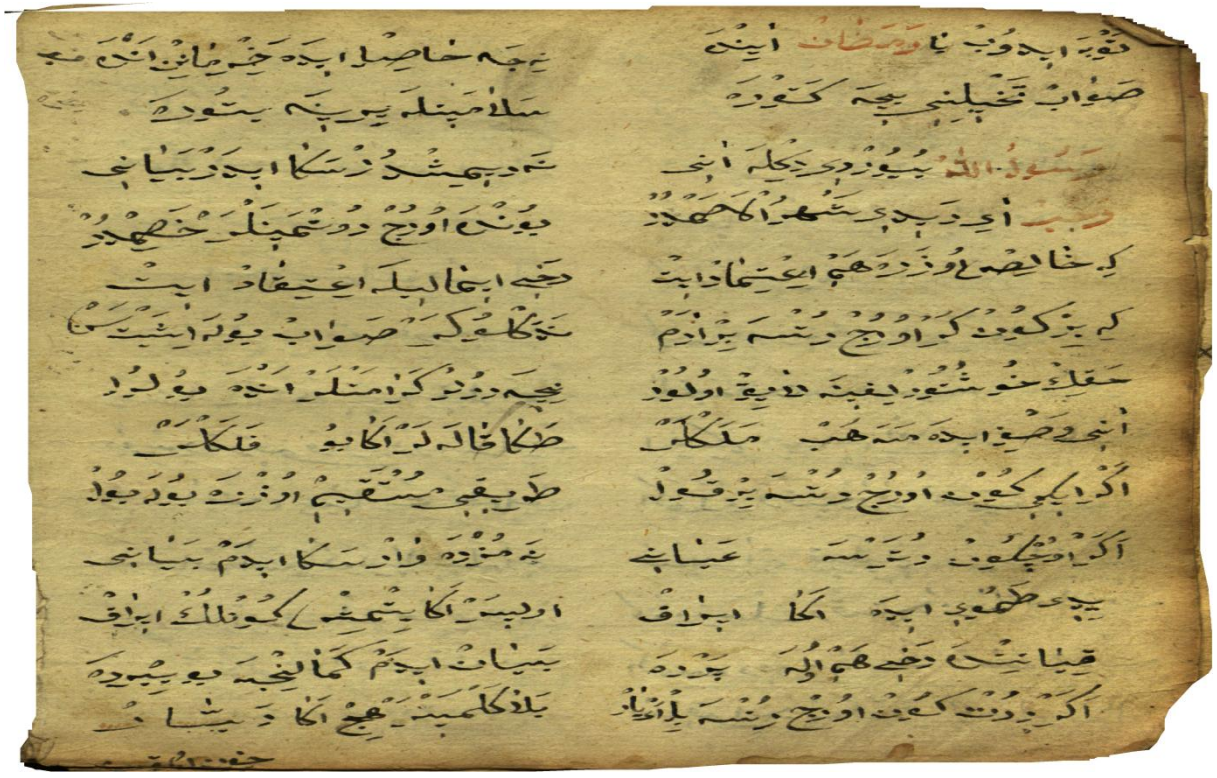
Eger iki gün oruc dutsa bir ķul
Ŧarįķ-i müstaķįm üzre bula yol

Eger üç gün dutarsa Óayānı
Ne müjde var saña idem beyanı

Yidi tamuyı ide aña ıraķ
Olısar aña yitmiş günlük ırak

Ķıyāmetde daħi hem ola perde
Beyān idem kemālince bu yirde

Eger dört gün oruc dutsa bil ey yār
Belā gelmeyiser hįç aña deyyār



8a
Cünūn olmaḳdan anı saḳlaya Ĥaḳ
Daḥi yollardan azmaḳdan muĥaḳḳaḳ

180.Daḥi seni pis olmaḳdan anı
Śaḳlaya daḥi Deccāl'den Óayānı

Bu ḥaślet ger olısar anlara hep
Ḳamumuza hidāyet eyle yā Rab

Bu yirde daḥi bir ḥoş Ĥikāyet
Didi Beytü'l-muḳaddesden rivayet

Hem anda daḥi bir Óavret var idi
Receb ayında oruc dutar idi

On iki kez oḳudı ḳul huvallāh
Dir idi dāóimā anda huvallāh

185.Daḥi yünden giyerdi ḥırka bilgil
Vaśiyyet kıldı oğluna işitgil

Ne vaḳtin ben vefāt itsem bil anı

Beni ħırķamla defn eyle Óayānı

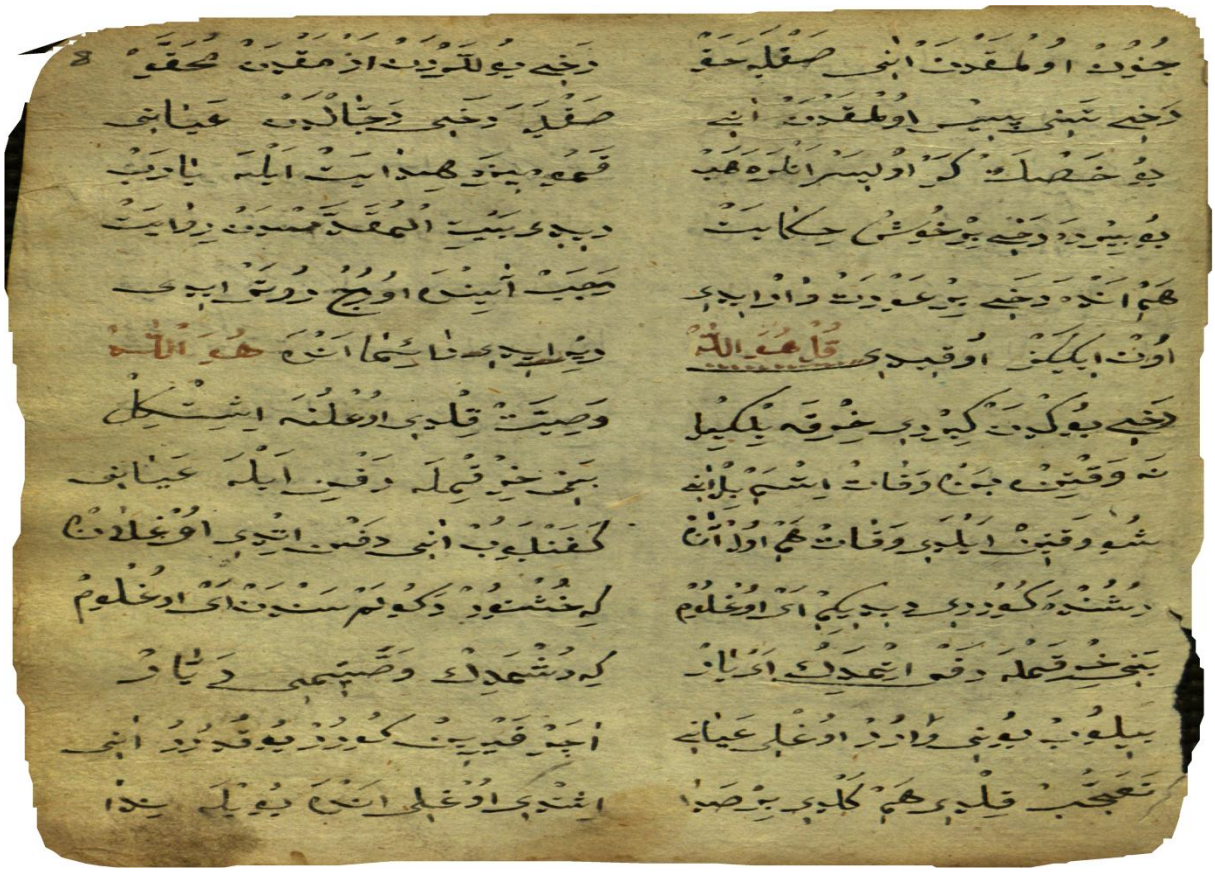
Şu vaķtin eyledi vefāt hem ol aña
Kefenleyüp anı defn itdi oğlan

Düşünde gördi didi kim ey oğlum
Ki ħoşnūd degülem senden ey oğlum

Beni ħırkamla defn itmedin ey yār
Ki düşmedin vaśiyyetimi deyyār

190.Bilüp bunı varur oğlı ‘ayānı
Açar ķabrin görür yoķdurur anı

TeÓaccüb ķıldı hem geldi bir śadā
İşitdi oğlı anda böyle nidā



8b
Receb ayında oruc dutanı ben
Yalınız ķoymazuz anlañ bunı sen

Bu remzi işidüben eyle ṯāʕat
Gice gündüz Ħudā'ya ḳıl Ǿibādet

Bu yirde varıdı āŝār-ı ĥikmet
Neden oldı işit esrār-ı ĥikmet

195.Receb ayına aśam dirler ey yār
Śaġır dimek olur añla bil esrar

Ḳıyāmet güne geliser Receb ayı
Dilek eyleyiser yoħsul bayı

Muĥammed ümmetin günāhın aña
Śoralar aña anda ḳala ṯaña

Dise ben saġıram işitmedim ḥiç
Görmedim daħi ben işitmedim ḥiç

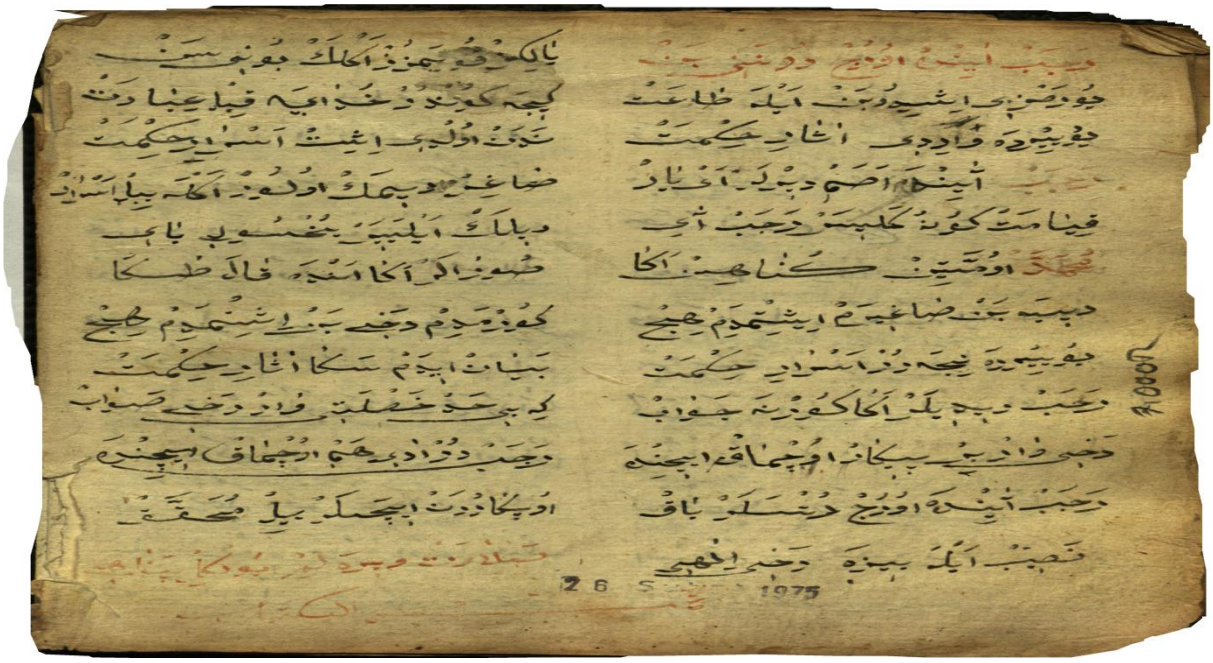
Bu yirde nicedür esrār-ı ĥikmet
Beyān idem saña āŝār-ı ĥikmet

200.Receb didiler aña gör ne cevāb
Ki bį-ĥad ħaśleti var daħi śevāb

Daħi var bir pıñar uçmaḳ içinde
Recebdür adı hem uçmaḳ içinde

Receb ayında oruc dutsalar baḳ
O pıñardan içenler bil muĥaḳḳaḳ

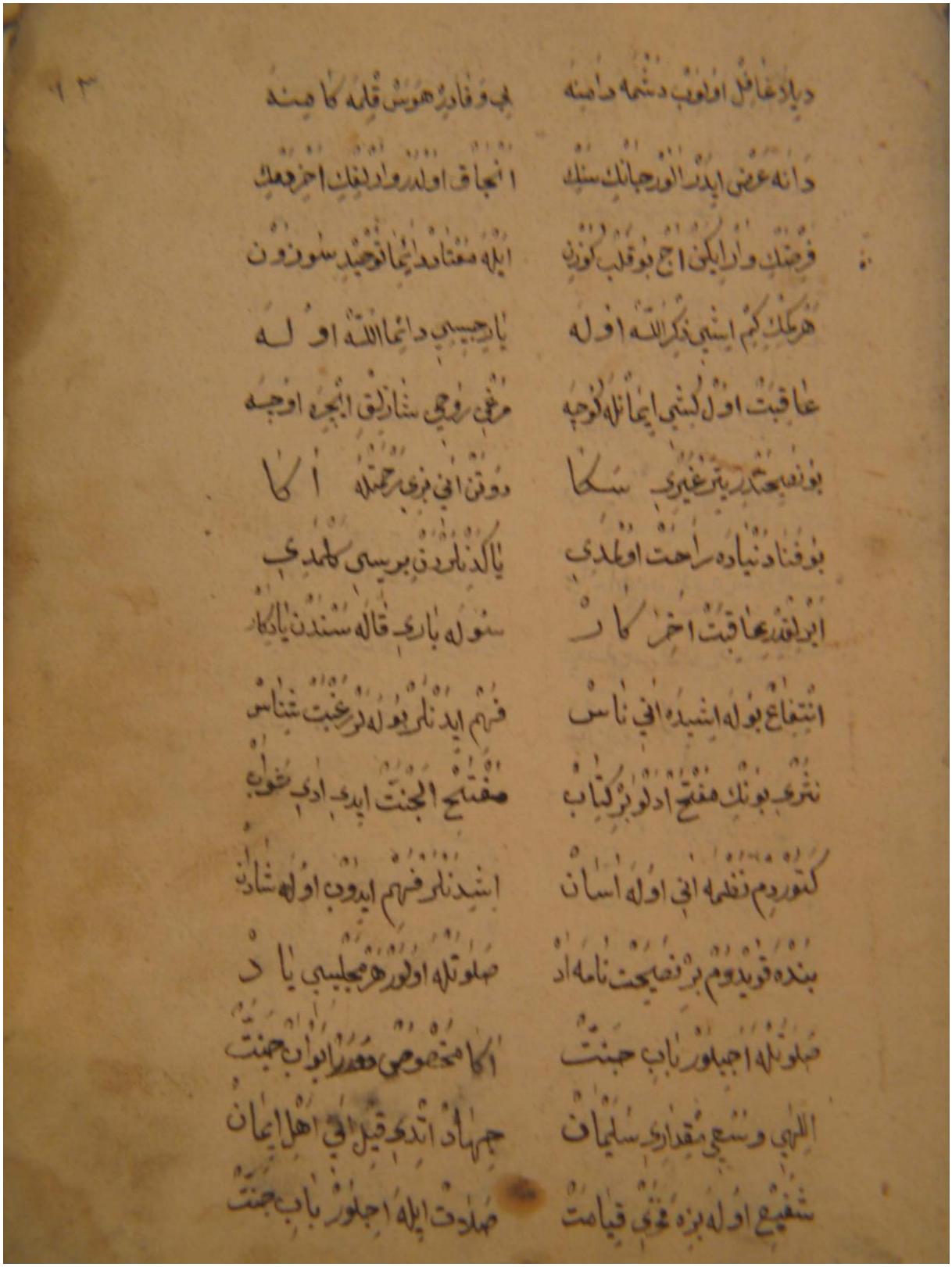
Naśįb eyle bize daħi İlāhį
Śalāvat(?) virelim bulgil(?) Penāhį
Temmetü'l-kitāb



Sonuç :

Süleyman Penâhî'nin incelemiş olduğumuz Nasihatnamesi Eski Türk Edebiyatı sahasında bu türde yazılmış sayılı örneklerdendir. Ayrıca eseri bu güne kadar incelenmemiş olması bakımından araştırmaya değer bulduk. Nasihatname'nin metni harekeli bir yazıyla yazılmıştır; Anadolu Türkçesinin belli bir dönemine ait kelime ve kavramları ihtiva etmektedir. Dini ve tasavvufi konulu nasihatnamelerden bir örnek olması sebebiyle de ayrı bir öneme hâizdir. İncelemiş olduğumuz dokuz varaklık bu Nasihatname, Somuncu Baba Darende Vakfı'nda bulunan Süleyman Penâhî'nin Nasihatnamesi'nin bir bölümü ile aynıdır. Eserin Somuncu Baba nüshasından istinsah edilmiş bir parça mı, yoksa farklı bir nüshadan mı istinsah edilmiş olduğu şu an için belli değildir.

Ek: Somuncu Baba Vakfı Darende'deki nüshadan bir örnek varak.



KAYNAKÇA

AÇIK ÖNKAŞ, Nilgün (2014). Penâhî, Mustafa, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi, Madde Yazım Tarihi: 21.07.2014.

AKGÜNDÜZ, Ahmed (2009). Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlîsi (Yüce Nesebi), OSAV Yayını, İstanbul.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, Said ÖZTÜRK, Yaşar BAŞ (2002). Darende Tarihi, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul.

AKSOYAK, İsmail Hakkı (2015). Rumelili Penâhî, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi, Madde Yazım Tarihi: 14.01.2015.

ARSLAN, Mehmet (2004). Divan Edebiyatında Nasihat-nâmeler(Pend-nâmeler) ve Vak'a-nüvis Es'ad Efendi'nin Pend-nâmesi, Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri, Sayı 4, Sf. 5-80, Sivas.

BERKER, Aziz (1943) Mora İhtilâli Tarihçesi veya Penah Efendi Mecmuası, Maarif Matbaası, sf. 1-2.

CANIM, Rıdvan (2010). Divan Edebiyatında Türler, sf. 180-189, Grafiker Yayınları.

ÇELEBİOĞLU, Âmil(1999)Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. Yüzyıla Kadar), Kitabevi Yayınları, İstanbul.

ERDEM, Sadık (1994). Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâsı, sf. 42, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

Feridüddin-i Attar Pendname(1992) Çev. M. Nuri Gençosman, İstanbul, MEB yayınları.

GÜLSEREN, Cemil (1998). Şeyh Hâmid-i Velî Ahfâdından Dârendeli Âlimlerimiz Süleyman Penâhî, Somuncu Baba Kültür-Edebiyat Araştırma Dergisi, Sayı 6, 15-16. ss.

KANAR, Mehmet(2011) Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü, İstanbul, Say Yayınları.

KAPLAN, Mahmut(2002) Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nameler Türkler c.11, sf. 791-799, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları.

KARTAL, Ahmet (2014). Doğu'nun Uzun hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevi, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayını.

KILIÇ, Filiz (2010). Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-şu'arâ(İnceleme-Metin), Cilt I, İstanbul, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

KOÇİN, Abdülhakim (1999). Feridüddin Attar'ın Pendnamesinin Türk Edebiyatına Etkisi ve Za'ifî'nin Bûstân-ı Nesâyih'i ile Karşılaştırılması, Bilig-Yaz, Sayı 10, sf. 93-101, Ankara.

KÖKSAL, Mehmet Fatih (2013). Penâhî, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Projesi, Madde Yazım Tarihi: 05.09.2013.

LEVEND, Âgâh Sırrı (1964). Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız, sf. 89-115, TDAY Belleten, Ankara.

Mehmed Süreyyâ (1311). Sicill-i Osmânî, c. III, sf. 87, Matbaa-i Âmire, İstanbul.

Mehmed Süreyyâ (1996). Sicill-i Osmânî, c.5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.

OĞRAŞ, Rıza (2001). Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-endûz'u (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin), http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10734,bahçepdf.pdf?0

ÖZKAN, Mustafa (2013). Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, İstanbul, Filiz Kitabevi.

ÖZTÜRK, İsmail Fehmi (1962). Darende Tarihi, Düzce Matbaası, Düzce.

PALA, İskender (2002). 'Nasihatname' TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 32, sf. 409-410, İstanbul.

SOLMAZ, Süleyman (2005). Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin), Ankara, AKM Yayını.

Süleyman Penâhî, (Yazma Eser). Nasihatname, 06 Mil Yz A 5967.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri(2012). Eski Türkiye Türkçesi, İstanbul, Kapı Yayınları.

TUMAN, Nâil (2001) Tuhfe-i Nâilî, Ciilt I, sf. 119, Ankara, Bizim Büro Yayınları.

ULU, Şükrü Erdoğan (1950). Darende Şairleri Antolojisi, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara.

YENİTERZİ, Emine (2007) Anadolu Türk Edebiyatında Ahlaki Mesneviler, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 5, Sayı 10, sf. 433-468.

YENİTERZİ, Emine (internet) Ahmed-i Dâ'î'nin Vasiyyet-i Nûşirevân Adlı Mesnevisi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi.http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/yeniterzi_dai.pdf